

ДЕРЖАВНА ПРИКОРДОННА СЛУЖБА УКРАЇНИ
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Колісник-Гуменюк Юлія Ігорівна

УДК 378:126:37.02:7.06(078)(043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНО-
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНО-
ХУДОЖНІХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Хмельницький – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, м. Львів.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор **Литвин Андрій Віленович**, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, кафедра практичної психології та педагогіки, професор кафедри.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор **Оршанський Леонід Володимирович**, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, кафедра технологічної та професійної освіти, завідувач кафедри;

доктор педагогічних наук, професор **Отич Олена Миколаївна**, ДЗ «Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління», кафедра зеленої економіки, професор кафедри;

доктор педагогічних наук, професор **Бойчук Віталій Миколайович**, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Навчально-науковий інститут педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації, кафедра інноваційних та інформаційних технологій в освіті, професор кафедри.

Захист відбудеться «   »   2021 р. о   годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.705.03 Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за адресою: вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29007.

З дисертацією можна ознайомитись: у бібліотеці Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за адресою: вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29007; на сайті академії за адресою: www.nadpsu.edu.ua.

Автореферат розісланий «   »   2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат педагогічних наук,
доцент

Ю. А. Дем'янюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Соціально-економічні перетворення на сучасному етапі розбудови України, прагнення нашої держави до інтеграції в Європейську спільноту потребують змін в усіх царинах життя. Освітня галузь покликана забезпечити молоді компетентності, необхідні для особистісного розвитку, участі в процесах розбудови суспільства, виробництва, сфери обслуговування, піднесення науки і мистецтва, мобільності на ринку праці, розвитку й використання творчого потенціалу та самовдосконалення впродовж життя. Це ставить перед педагогічною наукою та практикою завдання створення нових концепцій, методик і технологій професійного навчання, які враховували б сучасні реалії й інноваційні тенденції, узгоджувались із міжнародною системою стандартів із збереженням національного характеру освіти, особливо її мистецького напрямку.

Система української професійно-художньої освіти нині переживає кризу, суть якої полягає в переважанні традиційної моделі навчання, відсутності прогностичності, випереджальної орієнтації навчання, виховання, естетичного та професійного розвитку молоді. Натомість суспільство вимагає, щоб фахівці художнього профілю володіли значним обсягом знань і вмінь, необхідних для роботи за обраним напрямом, та усвідомлювали шляхи подальшого розвитку своєї галузі, уміли швидко й ефективно адаптуватися та самореалізуватися у процесі творчої професійної діяльності. У зв'язку з цим потребує особливої уваги питання підготовки майбутніх педагогів для закладів професійно-художньої освіти різного рівня, адже вони є центральною ланкою суспільних перетворень; від їхнього майстерності, соціальної позиції, ціннісно-цільових настанов залежить ефективність освітнього процесу.

Нові підходи і напрями модернізації підготовки педагогічних працівників відображені в Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про інноваційну діяльність» (2012 р.), у Національній стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 роки, Державній програмі «Молодь України» на 2016–2020 роки, Концепції розвитку педагогічної освіти (2018 р.) тощо. Ці документи вимагають, щоб діяльність закладів вищої освіти (далі – ЗВО) спрямовувалась на забезпечення належного рівня компетентності випускників із конкретної спеціалізації з одночасним розвитком моральних та естетичних якостей, загальної особистісної культури і творчого потенціалу. Зокрема, Національна стратегія розвитку освіти в Україні до провідних напрямів державної освітньої політики відносить удосконалення системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних кадрів, спроможних сформуванню самодостатню особистість і фахівця, мобільного та конкурентоздатного в глобалізованому світі.

Відповідно до Галузевих стандартів педагогічної освіти майбутні викладачі професійно-художніх дисциплін мають оволодіти широким колом знань щодо закономірностей і принципів навчання, виховання та розвитку особистості, тенденцій формування загальної та професійної культури, основ художньої педагогіки, а також психології сприйняття мистецтва та творчості тощо. Разом із тим традиційна система підготовки викладачів професійно-

художніх дисциплін, що відбувається в педагогічних і художніх ЗВО, потребує суттєвого оновлення, оскільки сучасний викладач має бути взірцем нового типу світогляду з належною професійно-педагогічною компетентністю, щоб успішно формувати цей світогляд у студентів. Це має бути висококваліфікований педагог, який володіє інноваційними освітніми технологіями.

Згідно Концепції професійно-художньої освіти педагогічна підготовка конкурентоспроможних, інтелектуально та духовно розвинутих викладачів професійно-художніх дисциплін передбачає: вироблення свідомого ставлення студентів до навчання, виховання, саморозвитку; формування духовного світу, світогляду, гуманістичних переконань; постійне збагачення професійних знань і вмінь протягом навчання; виховання психологічної стійкості та позитивних емоцій від мистецько-педагогічної діяльності; розвитку гідності та громадянської позиції; формування креативності та інноваційності; вироблення прагнення до неперервного самовдосконалення тощо. Отже, державні нормативні документи скеровують ЗВО на перегляд змісту та технологій навчання студентів педагогічного профілю, їхнього культурного розвитку та виховання. Потребують оновлення зміст, форми, методи і прийоми професійно-педагогічної підготовки у педагогічних і художніх ЗВО майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін. Вимагають перегляду усталені підходи до підготовки викладачів цієї спеціалізації як фахівців художнього профілю та педагогічних працівників, врахування сучасних засад їхнього становлення та професійного розвитку задля формування сукупності інтегрованих складових професійно-педагогічної компетентності.

Результати аналізу науково-педагогічних досліджень і освітньої практики свідчать, що на заваді розв'язання цих завдань постали певні суперечності між:

- постійно зростаючими суспільними вимогами до вирішення викладачами професійно-художніх дисциплін сучасних навчально-виховних завдань і реальним рівнем їхньої підготовленості до педагогічної діяльності;

- потребою закладів освіти різного рівня у творчих викладачах професійно-художнього профілю, здатних ефективно діяти відповідно до освітніх завдань, і недостатньою розробленістю теоретико-методологічних засад і науково-педагогічних підходів щодо їхньої підготовки;

- об'єктивними вимогами до особистості викладача професійно-художніх дисциплін і відсутністю цілісної теорії, що розкриває сутність його формування та розвитку у вимірах професійно-педагогічної компетентності;

- традиційним навчально-методичним інструментарієм формування особистості майбутнього викладача та необхідністю його модернізації з урахуванням дидактичних можливостей інноваційних освітніх технологій.

Подолання цих суперечностей можливе за умов удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін. Оперативність і гнучкість їхньої професійної освіти значно залежить від ефективності освітнього процесу у ЗВО. У зв'язку з цим одним із провідних завдань педагогічної науки і практики в Україні є науково-прогностична модернізація підготовки майбутніх викладачів цього профілю.

Проблеми педагогічної освіти сьогодення перебувають у центрі уваги українських і зарубіжних науковців. Важливими для нашого дослідження є ґрунтовні праці, присвячені питанням професійної підготовки педагогів (О. Абдуліна, В. Андрущенко, А. Алексюк, О. Дубасенюк, І. Зязюн, А. Ковальов, Н. Кузьміна, О. Пехота, В. Семиченко, С. Сисоєва, М. Скаткін, В. Чайка, В. Шахов, І. Якиманська та ін.); підготовки фахівців художнього профілю (О. Музика, Л. Оршанський, О. Отич, Л. Сліпчишин, Р. Шмагало та ін.), художньо-педагогічної підготовки викладачів мистецьких дисциплін (Л. Бабенко, Л. Бичкова, В. Бойчук, І. Глинська, Т. Завадська, М. Кириченко, С. Кондахчан, С. Коновець, Т. Люріна, Н. Миропольська, Б. Неменський, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, М. Пічкур, О. Рудницька, О. Ростовський, С. Соломаха, О. Шевнюк, Г. Шевченко, В. Шульгіна, О. Щолокова, Б. Юсов та ін.), професійно-педагогічним аспектам художньої освіти (В. Бутенко, В. Тименко та ін.). Водночас, малодослідженими є важливі теоретико-методологічні проблеми педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін, а також дидактичних і методичних особливостей їхнього навчання з урахуванням вимог до професійно-педагогічної компетентності.

Теоретичні розробки і концептуальні підходи до процесу підготовки педагогів мистецьких спеціальностей мають значні розбіжності. Педагогічна наука ще не виробила механізмів, які дозволяли б об'єктивно визначати якість підготовленості викладачів професійно-художніх дисциплін, фіксувати рівень їхньої професійно-педагогічної компетентності, приймати виважені рішення щодо напрямів удосконалення професійно-педагогічної освіти в контексті нової парадигми освіти. Утверджені підходи не завжди дають змогу науково-педагогічним працівникам ЗВО ефективно поєднувати інновації з вирішенням поточних завдань підготовки майбутніх викладачів. Можна констатувати відсутність науково обґрунтованої стратегії модернізації педагогічної системи підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО України.

Таким чином актуальність дослідження зумовлена:

- необхідністю теоретико-методологічного обґрунтування заходів щодо оновлення та підвищення ефективності системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін і розгляду цієї проблеми з урахуванням сучасної методології професійної освіти;

- завданнями створення та використання методики підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін і науково-методичного забезпечення, яке за структурою, змістом, методами, технологіями відповідало б положенням Концепції розвитку педагогічної освіти, стандартам вищої освіти, чинним освітнім програмам, передбачало реалізацію дидактичних принципів, сприяло модернізації й оптимізації підготовки майбутніх викладачів;

- вимогами розроблення, наукової підтримки і впровадження в підготовку викладачів професійно-художніх дисциплін інноваційних освітніх технологій у поєднанні із сучасними педагогічними підходами і методичними положеннями, що дозволить інтенсифікувати розвиток інтелектуального потенціалу студентів, сформулювати вміння самостійного розв'язання

педагогічних ситуацій, креативної художньо-педагогічної та професійно-творчої діяльності.

Отже, невирішені суперечності та недостатня розробленість теоретичних і практичних аспектів художньо-педагогічної освіти визначили вибір теми дослідження *«Теоретичні та методичні засади професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Львівського науково-практичного центру Інституту професійно-технічної освіти НАПН України з теми «Модернізація науково-методичного забезпечення професійної підготовки фахівців народних художніх промислів» (РК № 0113U001272) (здобувач визначила науково-методологічні основи, виявила структуру професійно-педагогічної компетентності, обґрунтувала концепцію та педагогічні умови професійної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО); плану науково-дослідних робіт Львівського державного університету безпеки життєдіяльності з теми «Психолого-педагогічні технології підготовки фахівців до діяльності в особливих умовах та її психологічний супровід» (РК № 0116U005307) (автор розробила систему професійно-педагогічної підготовки і методику формування професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Львівського науково-практичного центру Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 5 від 22 травня 2014 р.) і погоджена Вченою радою Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ДСНС України (протокол № 4 від 22.12.2015 р.).

Мета дослідження – обґрунтувати концепцію та розробити систему професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати стан розробленості проблеми професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін в педагогічній теорії та практиці; визначити сутність основних понять дослідження.

2. На підставі узагальнення інноваційного вітчизняного і зарубіжного педагогічного досвіду виявити концептуально-методологічну основу дослідження проблеми підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін.

3. Визначити й охарактеризувати сутність і структуру професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін.

4. Розробити діагностично-оцінний апарат дослідження та виявити рівень сформованості професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у педагогічних і художніх ЗВО.

5. Обґрунтувати концепцію та педагогічні умови професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО.

6. Розробити систему професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін і спроектувати модель цього процесу.

7. Розробити багатоетапну методику формування професійно-педагогічної компетентності й організаційно-методичне забезпечення підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО.

8. Експериментально перевірити ефективність педагогічної системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін.

9. Обґрунтувати перспективні напрями вдосконалення підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у вітчизняних ЗВО.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні засади професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти.

Концепція дослідження. Основна ідея дослідження ґрунтується на положенні про те, що в час інноваційних змін у соціально-економічному та культурному житті викладачем професійно-художніх дисциплін має працювати цілісна, креативна особистість із розвиненим художнім баченням, а також сформованою педагогічною компетентністю, здатна орієнтуватися в культуротворчих аспектах життєдіяльності та гармоніювати з природним і соціальним оточенням. Успішне вирішення цієї проблеми можливе в разі цілеспрямованого підвищення якості загальнонаукової, соціально-гуманітарної, загальнопрофесійної та профільної (професійно орієнтованої) підготовки студентів відповідно до стандартів вищої освіти, педагогічних вимог, суспільних очікувань; оновлення змісту та вдосконалення методики підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін; упровадження у практику педагогічних і художніх ЗВО інтерактивного навчання як важливого чинника підвищення компетентності майбутніх педагогів художнього профілю.

Концепція дослідження опирається на провідні наукові положення педагогіки і психології, закономірності та принципи освітнього процесу в художній галузі, які на методологічному, теоретичному та методичному рівнях визначають концептуальні засади вдосконалення педагогічної системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у педагогічних і художніх ЗВО, розвитку їхньої мотивації, рефлексивності та професійно-педагогічної компетентності.

Методологічний концепт визначає наукове підґрунтя (філософський, загальнонауковий, конкретнонауковий і міждисциплінарний рівні) розв'язання проблеми підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін, що досліджується з позицій феноменологічного, системного, компетентнісного, культурологічного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, інноваційного, контекстного, гуманістичного, креативного, акмеологічного, діяльнісного підходів; передбачає розгляд освітнього процесу як складного багатоаспектного феномену, що зумовлює необхідність інтегрованого обґрунтування концептуально-методологічної основи дослідження, побудови педагогічної моделі професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх

дисциплін, розроблення методичного, технологічного й організаційного забезпечення реалізації нововведень у педагогічних і художніх ЗВО.

Теоретичний концепт відображає цілісність аналізу та дослідження сукупності напрямів і компонентів підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО, що внутрішньо взаємопов'язані та є основою для формулювання вихідних теоретичних основ системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін як відкритої освітньої системи, що містить методологічно-цільовий; організаційно-процесуальний і діагностично-коригувальний структурні елементи (блоки). Удосконалення системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін відповідно до освітніх потреб і вимог художньої галузі визначається сформованістю інноваційних стратегій ЗВО, реалізованими педагогічними умовами, широтою та інтенсивністю суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому середовищі та рівнем творчого потенціалу науково-педагогічних працівників.

Методичний концепт передбачає науково-прогностичне обґрунтування й упровадження низки взаємопов'язаних інновацій, розроблення методів проектування, реалізації, експертного оцінювання, експериментальної перевірки, моніторингу та коригування цих інновацій в освітньому середовищі педагогічних і художніх ЗВО. Їх здійснення потребує належного рівня підготовленості науково-педагогічних працівників ЗВО та вмотивованості студентів, оновлення та структурування змісту підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО відповідно до сучасних дидактичних вимог, традицій національної системи художньо-професійної освіти і світових науково-педагогічних тенденцій у цій ланці освіти, модернізації інформаційного та програмно-методичного забезпечення, оптимізації навчально-методичної діяльності, вдосконалення науково-дослідного та художньо-виставкового напрямів діяльності закладів, розроблення діагностично-оцінного апарату (критеріїв, показників і рівнів професійно-педагогічної компетентності). Інноваційні технології в навчанні майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін спрямовані на підвищення ефективності освітньої системи та її виходу на якісно новий рівень функціонування і мають ґрунтуватися на розумінні сутності професійно-педагогічної підготовки у ЗВО як системи, процесу, діяльності та результату – формування соціально активних, компетентних викладачів, здатних творчо діяти відповідно до сучасного змісту, форм, методів і засобів навчально-виховної роботи в художніх закладах освіти різного рівня та профілю.

Викладені концептуальні положення стали підґрунтям для формулювання *гіпотези дослідження*, яка полягає в тому, що підвищення ефективності професійно-педагогічної підготовки та зростання рівня професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО можливе на основі розроблених теоретичних і методичних засад системи їхньої професійної освіти, а саме: концептуально-методологічної основи дослідження наукової проблеми професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін, визначення сутності та структури професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх

дисциплін (мотиваційного, когнітивного, комунікативного, культуротворчого, художньо-творчого, аксіологічного, організаційно-педагогічного та рефлексивно-аналітичного компонентів), розроблення моделі, обґрунтування педагогічних умов і концепції професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО, а також багатоетапної методики формування їхньої професійно-педагогічної компетентності.

Загальну гіпотезу конкретизовано в низці **часткових гіпотез**, котрі передбачають, що професійно-педагогічна підготовка викладачів професійно-художніх дисциплін набуде більшої ефективності за умов:

- урахування в навчанні особливостей творчої діяльності та індивідуально-професійного досвіду студентів;
- прищеплення педагогічних цінностей і позитивної мотивації майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін;
- спрямованості освітнього процесу на саморозвиток, самовдосконалення та самореалізацію студентів;
- широкого застосування інноваційних освітніх технологій у підготовці майбутніх викладачів;
- неперервного моніторингу якості професійно-педагогічної підготовки студентів під час навчання у ЗВО.

Під час розв'язання поставлених завдань, досягнення мети і перевірки гіпотези використовувався комплекс **методів дослідження**:

1) *теоретичні*: аналіз нормативної документації, філософської, психологічної, педагогічної, мистецтвознавчої, методичної літератури з проблеми дослідження – для визначення організаційно-педагогічних і дидактичних засад професійної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін; вивчення сучасних психологічних, педагогічних і методичних розробок, що стосуються професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін – для виявлення стану розробленості проблеми в педагогічній теорії та практиці; порівняння, систематизація, уточнення змісту основних понять дослідження – для з'ясування сутності досліджуваних категорій, визначення закономірностей та обґрунтування педагогічних умов професійно-педагогічної підготовки викладачів; аналіз результатів освітнього процесу – для виявлення стану підготовки студентів до навчальної та професійної діяльності; аналіз і синтез, узагальнення та класифікація – для визначення структури професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів; логіко-педагогічний аналіз – для вивчення закономірностей професійно-педагогічної підготовки, виявлення специфічних принципів, оновлення змісту та методики формування професійно-педагогічної компетентності викладачів; моделювання – для побудови системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін і проектування її моделі; гіпотетично-дедуктивний метод і метод експертного оцінювання – для визначення педагогічних умов, ефективних у підготовці викладачів професійно-художніх дисциплін;

2) *емпіричні*: анкетування, опитування, самооцінювання науково-педагогічних працівників – для визначення критеріїв, показників і рівнів

оцінювання професійно-педагогічної компетентності; спостереження за освітнім процесом, педагогічною діяльністю та підвищенням кваліфікації викладачів – для виявлення рівня професійно-педагогічної підготовленості педагогів ЗВО; анкетування студентів – з метою з'ясувати погляди, ціннісні орієнтації, соціальні настанови й індивідуальні риси майбутніх викладачів; тестування, інтерв'ювання, експертне оцінювання, самооцінювання викладачів і студентів ЗВО художнього та педагогічного профілю – для діагностики стану сформованості професійно-педагогічної компетентності за різними критеріями, виявлення проблем і суперечностей освітнього процесу; констатувальний і формувальний педагогічний експеримент – для перевірки ефективності та дієвості системи професійно-педагогічної підготовки, результативності педагогічних умов, методів і технологій формування професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін;

3) *математичної та статистичної обробки експериментальних даних*: критерій Крамера-Уелча – для перевірки однорідності досліджуваних вибірок; параметричний критерій узгодженості χ^2 (Пірсона) – для перевірки незалежності емпіричних розподілів сформованості професійно-педагогічної компетентності учасників експериментальної та контрольної груп.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

уперше: обґрунтовано концепцію професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО, що ґрунтується на сучасних положеннях педагогіки і психології, закономірностях і принципах освітнього процесу в художній галузі, які на методологічному, теоретичному та методичному рівнях визначають наукові засади формування їхньої професійно-педагогічної компетентності;

розроблено систему та спроектовано модель професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін (методологічно-цільовий, організаційно-процесуальний, діагностично-коригувальний блоки);

обґрунтовано педагогічні умови професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін (урахування в навчанні особливостей творчої діяльності та індивідуально-професійного досвіду студентів; прищеплення педагогічних цінностей і позитивна мотивація майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін; спрямованість освітнього процесу на саморозвиток, самовдосконалення та самореалізацію студентів; широке застосування інноваційних освітніх технологій у підготовці майбутніх викладачів; неперервний моніторинг якості професійно-педагогічної підготовки студентів під час навчання у ЗВО);

удосконалено: сутність і структуру професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін, як динамічної, інтегрованої сукупності знань, умінь, навичок, способів художньо-педагогічного мислення, сформованих педагогічних поглядів, ціннісних орієнтацій, інших професійно та соціально важливих якостей, що визначає здатність педагога ефективно провадити освітню діяльність у професійно-художніх закладах освіти різного профілю; діагностично-оцінний апарат

дослідження (критерії, показники і рівні) сформованості професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін;

подальшого розвитку набули: поняття «підготовка викладачів до професійно-педагогічної діяльності», «мистецька освіта», «художнє виховання», «культуротворчість», «культуротворче середовище ЗВО», «культуротворча компетентність»; специфічні принципи формування професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін (культуротворчості, художності, креативності, естетизації професійно-художнього навчання, духовно-естетичного саморозвитку, психологічної комфортності, інформатизації підготовки викладачів); перспективні напрями вдосконалення підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у вітчизняних ЗВО.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що створено та впроваджено в освітню практику художніх і педагогічних ЗВО: багатоетапну методику формування професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін (мотиваційно-орієнтувальний, когнітивно-діяльнісний і творчо-реалізаційний етапи) і відповідне організаційно-методичне забезпечення, яке охоплює: навчальні посібники «Психолого-педагогічні засади підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти», «Методологічні основи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін»; комплект навчально-методичного забезпечення «Інтерактивні методи навчання», «Модернізація освіти в сучасних умовах», «Інноваційні та інтерактивні технології навчання»; науково-методичну розробку «Теоретико-методологічні засади модернізації професійно-педагогічної освіти»; методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам; методичні вказівки до модуля «Інноваційні та інтерактивні технології навчання», методичні вказівки до модуля «Модернізація освіти в сучасних умовах».

Навчально-методичні розробки та інші матеріали дослідження можуть бути використані для вдосконалення системи підготовки і підвищення кваліфікації викладачів професійно-художніх дисциплін. Окремі положення будуть корисні для укладання посібників, освітніх ресурсів, інноваційних методів, засобів і технологій художньої та педагогічної освіти.

Теоретичні положення і методичні матеріали дослідження можуть стати предметом вивчення магістрів, аспірантів, докторантів. Зазначене навчально-методичне забезпечення, а також засоби діагностики навчальних досягнень студентів упроваджено в освітню практику Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського (довідка № 06/13.1 від 13.03.2020 р.), Національного лісотехнічного університету України (довідка № 01-186 від 13.05.2020 р.), Львівської національної академії мистецтв (довідка № 79 від 26.05.20 р.), Української академії друкарства (довідка № 64-11/286 від 26.05.2020 р.), Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (довідка № 49 від 01.06.2020 р.), Ужгородського національного університету (довідка № 1403/01-14 від 03.06.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі подані в дисертації наукові результати авторка отримала самостійно. У роботах, написаних у співавторстві, особисто здобувачу належать: у статті [19] – характеристика інтерактивних методів навчання; у статті [36] – дослідження інноваційних методів навчання; у статті [49] – характеристика професійно-етичної культури; у статті [54] – опис провідних тенденцій світової практики вищої освіти; у статті [55] – опис реформ, які відбуваються в закладах вищої освіти України.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні, експериментальні й прикладні результати дослідження, а також концептуальні положення та узагальнені висновки подано у доповідях. Вони отримали схвалення на:

різного рівня наукових, науково-практичних, науково-методичних, теоретично-практичних конференціях: *міжнародних*: «Молодь в умовах нової соціальної перспективи» (м. Київ, 2017 р.), «Стратегія качества в промышленности и образовании» (г. Варна, 2017 г.), «Актуальні проблеми науки і практики у світлі євроінтеграції» (м. Львів, 2018 р.), «Наука і молодь в ХХІ сторіччі» (м. Полтава, 2018 р.), «Наука і освіта в інтелектуально-інноваційному розвитку суспільства» (м. Бережани, 2019 р.); *всеукраїнських*: «Природнича освіта і наука для сталого розвитку України: проблеми і перспективи» (м. Глухів, 2014 р.), «Освітні тенденції розвитку сучасної вищої школи: проблеми методології навчання» (м. Харків, 2016 р.), «Актуальні питання сучасної науки» (м. Бережани, 2017 р.), «Сучасні форми організації освітнього процесу. Вивчення досвіду вищих навчальних закладів» (м. Львів, 2018 р.), «Сучасний стан та перспективи розвитку освіти: теорія, практика, інновації» (м. Кременець, 2019 р.); *регіональних*: «Розвиток творчих здібностей учнів на уроках суспільно-гуманітарного та професійно-теоретичного циклу: інноваційний аспект» (м. Львів, 2017 р.); «Виховання громадянина-патріота України засобами сучасної багатовекторної позашкільної освіти: актуальність, проблеми, перспективи» (м. Львів, 2017 р.); «Культурна спадщина вітражного мистецтва Західної України» (м. Львів, 2019 р.); *вузівських*: «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (м. Київ, 2015 р.), «Психолого-педагогічне забезпечення підготовки робітничих кадрів» (м. Львів, 2015 р.), «Підвищення якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах» (м. Львів, 2015 р.);

а також на *Європейському науково-практичному конгресі «Global Scientific Unity 2014»* (Prague, 2014), *Четвертому українському педагогічному конгресі* (м. Львів, 2014 р.), *наукових читаннях «Теорія психологічної контрольності та сучасні психолого-педагогічні проблеми»* (м. Львів, 2015 р.), *семінарах*: «Концептуальні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Київ, 2014), «Вплив суспільно-гуманітарних дисциплін на формування професійних якостей майбутніх фахівців» (м. Львів, 2015 р.), *обласному круглому столі «Впровадження прогресивних педагогічних технологій, оптимальних форм і методів організації навчально-виховного процесу»* (м. Львів, 2013 р.).

Публікації. Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано у 70 наукових працях, із них 1 монографія, 1 розділ в колективній монографії, 20 наукових статей у фахових виданнях України в галузі педагогіки, 5 статей (1 – у співавторстві) – в іноземних наукових періодичних виданнях, 17 статей (1 – у співавторстві) – апробаційного характеру, 26 наукових праць (3 – у співавторстві) – додатково відображають результати дисертації.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки в медичних коледжах» за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти захищено 19 грудня 2012 р. у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, її матеріали в тексті докторської не використано.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 806 найменувань, і 23 додатків. Повний обсяг дисертації становить 581 сторінку. Обсяг основного тексту складає 386 сторінок і містить 33 рисунки і 41 таблицю.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **першому розділі** «Методологічні основи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін» досліджено теоретико-методологічні засади модернізації професійно-педагогічної освіти в контексті сучасної парадигми освіти; виконано дефінітивний аналіз основних понять дослідження; розглянуто провідні наукові підходи до підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін; проаналізовано концептуальні засади підготовки викладачів до інноваційної педагогічної діяльності.

Відповідно до нової парадигми освіти підготовка педагога ставить за мету не лише формування комплексу знань, умінь, навичок, особистісних якостей, які відповідають вимогам професійної діяльності, а й розвиток самої особистості, що передбачає її залучення до сукупності гуманістичних, загальнолюдських цінностей. З огляду на це вдосконалення професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін потребує розгляду теоретико-методологічних засад модернізації освітньої практики з урахуванням вимог і положень п'яти рівнів методологічних підходів: філософського, загальнонаукового, конкретно-наукового, дисциплінарного та міждисциплінарного. Конкретизуючи концептуально-методологічну основу досліджуваної проблеми, стверджуємо, що процес підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО ґрунтуватися на феноменологічному, системному, компетентнісному, аксіологічному, культурологічному, інноваційному, контекстному, особистісно орієнтованому, гуманістичному, креативному, акмеологічному, діяльнісному підходах, органічному поєднанні традиційних та інноваційних положень дидактики.

З метою уточнення понятійного апарату ми розглянули педагогічні категорії, найбільш вагомі в площині вдосконалення підготовки викладачів

професійно-художніх дисциплін, а саме: культура, художня культура, мистецтво, мистецька освіта, художня діяльність, художнє виховання, творчість, культуротворчість, культуротворче середовище, креативність, культуротворча компетентність. Зокрема, *культуротворчість* розуміємо як єдність пізнавальної та перетворювальної діяльності особистості, що виявляється в оволодінні культурними смислами і прийнятті нових культурних форм, цінностей, сенсів за допомогою їх інтерпретації, трансформування, оцінювання. А *культуротворче середовище ЗВО* в нашому дослідженні – це система життєдіяльності, що охоплює взаємопов'язану сукупність обставин навчальної та позанавчальної діяльності суб'єктів освіти і покликана формувати їхнє мислення, актуалізувати ціннісні орієнтації, реалізувати творчий потенціал і забезпечувати самореалізацію.

З урахуванням результатів низки наукових розробок (І. Бех, В. Бондар, В. Бойчук, Р. Гуревич, І. Зязюн, О. Кайдановська, В. Кремень, С. Коновець, Н. Миропольська, В. Моляко, Н. Ничкало, В. Орлов, Л. Оршанський, О. Отич, Г. Падалка, В. Прусак, В. Радкевич, О. Рудницька, С. Сисоєва, Г. Сотська та ін.), а також вимог нормативно-правових документів МОН України і положень Концепції розвитку педагогічної освіти визначено провідні наукові підходи до підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін. З'ясовано, що запорукою успішного реформування освітньої галузі України є: розширення доступу до освіти; широке впровадження освітніх новацій; підвищення ефективності використання матеріальних, інформаційних, кадрових ресурсів освіти; продуманість і доцільність управлінських рішень, загальна обґрунтованість і виваженість освітньої політики; публічність проектування та реалізації інновацій; наступність змін і реформ у вищій освіті; врахування побажань стейкхолдерів, потреб та інтересів суб'єктів навчання.

Процеси модернізації, які відбуваються у вітчизняній освіті, визначають напрям розвитку системи професійно-художньої освіти, спрямований на вдосконалення змісту навчання й організацію освітнього процесу з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей особистості. Удосконалення підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін потребує: формування сучасного світогляду майбутніх педагогів; становлення їхньої методологічної культури як системи соціально апробованих принципів і способів організації теоретичної та практичної діяльності; виховання належних професійно-моральних педагогічних якостей тощо. На цій основі зроблено висновок, що сучасна педагогічна наука характеризується пошуком новітніх підходів, спрямованих на формування та розвиток цілісної, творчої, вільної особистості, здатної до адаптації, соціалізації та самореалізації, а також визначенням інновацій в освітньому процесі та забезпеченням необхідних для цього умов.

З огляду не це концептуальні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін спрямовані на вироблення мотивації до пошуку та застосування інновацій у художній та педагогічній діяльності, а також формування професійно-педагогічної компетентності викладача щодо реалізації в подальшому освітніх інновацій. Ключовим аспектом є оволодіння способами конструктивної співпраці, відмова

від стереотипів, застарілих і неефективних прийомів навчання. Професійно-педагогічна підготовка викладачів має здійснюватися через суб'єкт-суб'єктну навчально-виховну, культуротворчу та науково-дослідну взаємодію, що забезпечуватиме формування інноваційного стилю подальшої роботи, закладатиме основи професійного самовдосконалення.

У **другому розділі** «Психолого-педагогічні засади підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО» визначено сутність і структуру професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін; досліджено культуротворчий аспект навчання викладачів професійно-художнього профілю в країнах зарубіжжя; критично проаналізовано практику підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін і визначено сучасний рівень їхньої підготовленості в українських ЗВО.

Виконаний аналіз та узагальнення змісту нормативних документів і галузевих стандартів педагогічної освіти дав змогу визначити основні завдання професійної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО: стимулювання емоційного розвитку та художнього мислення студентів, активізація творчого потенціалу через засвоєння різних видів художньої та педагогічної діяльності; забезпечення ґрунтовної базової освіти, що є основною мобільності та професіоналізму; оволодіння сукупністю знань, умінь, навичок, досвіду, особистісних якостей і ціннісних орієнтацій, спрямованих на формування особистісної культури, професійно-педагогічної компетентності, креативності та свідомості майбутнього викладача та кваліфікованого фахівця.

З урахуванням положень, висловлених у дослідженнях Г. Балла, К. Бауера, Б. Гершунського, О. Дубасенюк, І. Зимньої, Н. Кузьміної, А. Маркової, Л. Масол, Н. Побірченко, О. Пометун, Дж. Равена, В. Радкевич, Л. Руденко та ін., вимог нормативно-правових документів, а також освітньо-професійних програм, які регламентують реалізацію художньо-педагогічної освіти в Україні зроблено висновок, що професійно-педагогічна компетентність викладачів професійно-художніх дисциплін – це динамічна, інтегрована сукупність знань, умінь, навичок, способів художньо-педагогічного мислення, сформованих педагогічних поглядів, ціннісних орієнтацій, інших професійно та соціально важливих якостей, що визначає здатність педагога ефективно провадити освітню діяльність у професійно-художніх закладах освіти різного профілю. З огляду на це у структурі професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін розрізняємо: мотиваційний (професійні мотиви, інтереси і потреби), когнітивний (загальнонаукові, спеціалізовано професійні та психолого-педагогічні знання), комунікативний (навички комунікації, співпраці, встановлення емоційних зв'язків, прояв емпатії), культуротворчий (уміння та навички конструктивної культуротворчої діяльності), художньо-творчий (художні здібності, сприйняття та вміння), аксіологічний (професійно-педагогічні ціннісні орієнтації), організаційно-педагогічний (практичні професійні та педагогічні вміння та навички) і рефлексивно-аналітичний (уміння аналізувати педагогічні явища, осмислювати й усвідомлювати власні дії) компоненти. Зокрема, вони мають: знати сучасні

теорії освіти та їхні інтерпретації, навчитись критично відслідковувати й опрацьовувати розвиток теорії та практики навчання, виховання та професійної освіти; оволодіти новітніми методами і техніками педагогічного дослідження, вміти самостійно застосовувати їх і пояснювати результати; прагнути зробити свій внесок у дисципліну спеціалізації відповідно до канонів мистецької педагогіки; володіти різними техніками і матеріалами художньої діяльності; реалізувати оригінальність і творчий підхід в освітній роботі, щоб навчити своїх студентів реалізувати їхні творчі задуми; вміти оцінювати власні компетентності, прагнути безперервно оновлювати і розширювати їх.

Як відзначають провідні вітчизняні науковці, підвищення якості педагогічної освіти потребує вивчення та застосування кращого зарубіжного досвіду. Дослідження розвитку професійно-художньої освіти в різних країнах світу дало змогу дійти висновку, що ключовою тенденцією в цій царині є міжнародна інтеграція, зумовлена стандартизацією мистецької підготовки, що базується на: компетентнісному підході до навчання; неперервності освіти впродовж життя; розвитку міждисциплінарних зв'язків; розробці міжнародних освітніх і дослідницьких проектів. Ці положення актуалізують шляхи модернізації галузі в напрямі її гуманізації та посилення уваги до особистості майбутнього викладача професійно-художніх дисциплін, здатного до постійного саморозвитку, спроможного відстоювати духовні цінності, пропагувати надбання світової та вітчизняної культури. Враховуючи загальновізані успіхи досліджених нами зарубіжних освітніх систем щодо культуротворчої діяльності викладачів професійно-художнього профілю, вважаємо доцільним використання наукових надбань і практичного досвіду педагогів США (застосування форм і методів активного навчання), Німеччини (розвиток педагогічної рефлексії, формування здатності до критичного осмислення власної практичної діяльності), Японії (розвиток трудової активності, прилучення молоді до прийнятих суспільством норм у ранньому дитинстві), Польщі (цілеспрямований розвиток у студентській молоді критичного, альтернативного мислення) та інших країн. Ґрунтуючись на узагальненні статистичних даних, вимог стандартів і висновках міжнародних експертів стверджуємо, що дидактично доцільне запозичення, поєднання та імплементація цього досвіду допоможе розв'язанню багатьох проблем, що стримують розвиток української художньо-педагогічної освіти.

Узагальнення доступного масиву наукових досліджень дозволили зробити висновок, що важливими компонентами професійної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін є активні методи навчання та виховання, особистісний і практико орієнтований підходи, педагогічна рефлексія, елективні курси, які враховують особистісно-ділові, соціально та професійно значущі якості студентів. Організація освітнього процесу, спрямованого на творчий розвиток особистості, передбачає забезпечення умов для реалізації студентами своїх здібностей у процесі професійної підготовки: на заняттях, у позанавчальній діяльності; участь у житті закладу освіти; детальний аналіз педагогами найбільш значущих для студентів видів громадської діяльності; створення творчої атмосфери в навчальному колективі;

утвердження культури спілкування; підтримка креативних рішень студентів тощо.

Водночас, негативно позначається на розвитку цієї ланки освіти те, що психолого-педагогічна підготовка майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін досі не унормована. Зокрема, психолого-педагогічні дисципліни в деяких закладах освіти відносять до циклу загальнонаукової, а не професійної підготовки, а інколи навіть до вибіркової дисципліни. Необхідним є створення системи професійно-педагогічної підготовки, яка має озброїти викладачів здатністю використовувати інтегровані психолого-педагогічні, методичні та художньо-професійні компетентності в складних ситуаціях освітньої діяльності та застосовувати набутий досвід для власного самовдосконалення.

Результати дослідження сучасного стану підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО дозволили констатувати невідповідність професійної підготовленості випускників сучасним вимогам до педагогічної майстерності, рівня художньо-педагогічної, методичної, мистецької діяльності; застаріле навчально-методичне, матеріально-технічне, інформаційне забезпечення закладів; соціальну незахищеність педагогічної професії; недостатню увагу щодо формування інтересу до педагогічної діяльності та запобігання можливого професійної деформації (вигорання) та розчарування професією. Відсутність цілеспрямованої психолого-педагогічної підготовки й епізодичне використання новітніх методів і технологій під час навчання у ЗВО художнього профілю не дають змогу багатьом випускникам досягнути високого рівня педагогічної майстерності. Незважаючи на суттєві теоретичні та практичні здобутки, постає потреба в зміні ключових підходів щодо професійного розвитку та якості підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін в українських ЗВО.

У **третьому розділі** «Організація системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін» запропоновано систему професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін та спроєктовано модель цього процесу; визначені дидактичні принципи формування компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін; обґрунтовано педагогічні умови професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО.

Результати аналізу й узагальнення нормативних документів, зарубіжного досвіду та практики освітньої діяльності дозволили стверджувати, що система професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін є цілеспрямованим, багатоаспектним, структурованим, упорядкованим комплексом професійного навчання, виховання та розвитку студентів художніх і педагогічних ЗВО, що визначають формування їхньої професійно-педагогічної компетентності. Вона об'єднує взаємопов'язані та взаємозумовлені підсистеми: гуманістичну (духовно-етичну, морально-виховну, соціально-гуманітарну, естетичну, просвітницьку); загальнокультурну (теоретико-методологічну, загальнонаукову та культурологічну); професійно-художню (фундаментальну, мистецько-наукову, культуротворчу, художньо-творчу, дизайнерську й ужитково-виробничу, пошуково-дослідницьку);

психолого-педагогічну (науково-педагогічну, фахово-методичну та науково-дослідну). Ця система передбачає нормативну та вибірккову складові. Нормативна охоплює: навчальні дисципліни, практику й атестацію студентів, які забезпечують випускників фундаментальними знаннями із загальнонаукових, професійно-художніх і психолого-педагогічних дисциплін, професійно орієнтованими, технологічними, науково-дослідними знаннями і професійно-педагогічними вміннями. Вибіркова частина містить дисципліни, які забезпечують спеціалізацію студентів (наприклад, «художня культура і арт-менеджмент», «декоративне мистецтво та художні промисли» «графічний дизайн», «художня кераміка», «реставрація творів мистецтва», «сакральне мистецтво», «художній розпис тканин», «художнє скло» тощо), а також розвиток їхніх індивідуальних інтересів і схильностей.

Організація підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін базується на сукупності педагогічних принципів: загальнодидактичних; професійного навчання; вищої освіти; педагогічної освіти; художньої освіти; художньо-педагогічних; специфічних. Зокрема, визначено такі специфічні принципи: культуротворчості; художності; креативності; естетизації професійно-художнього навчання; духовно-естетичного саморозвитку; психологічної комфортності; інформатизації підготовки викладачів.

Вивчення теорії та практики професійно-педагогічної освіти в художніх і педагогічних ЗВО дали змогу побудувати модель професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін. Вона охоплює процесуальний і змістовий аспекти, має динамічний характер і містить три блоки: методологічно-цільовий, організаційно-процесуальний, діагностично-коригувальний (рисунк 1).

Методологічно-цільовий блок впливає на проектування та реалізацію всієї системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО. Він відображає запланований у стандартах освіти рівень підготовки студентів згідно із соціальним замовленням на викладача професійно-художніх дисциплін, рівень його культуротворчої діяльності та відповідну професійну роль. Цей блок містить вихідні методологічні підходи і принципи, мету та завдання моделі: актуалізацію мотиваційної сфери майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін щодо оволодіння компонентами професійно-педагогічної компетентності на засадах сучасних методологічних підходів і визначених принципів.

Організаційно-процесуальний блок охоплює: етапи формування професійно-педагогічної компетентності в майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО (мотиваційно-орієнтувальний, когнітивно-діяльнісний, творчо-реалізаційний), які мають свій зміст, методи і технології підготовки, спрямовані на формування компонентів професійно-педагогічної компетентності відповідно до визначених функцій викладача; педагогічні умови професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО, які забезпечують ефективність цього процесу.

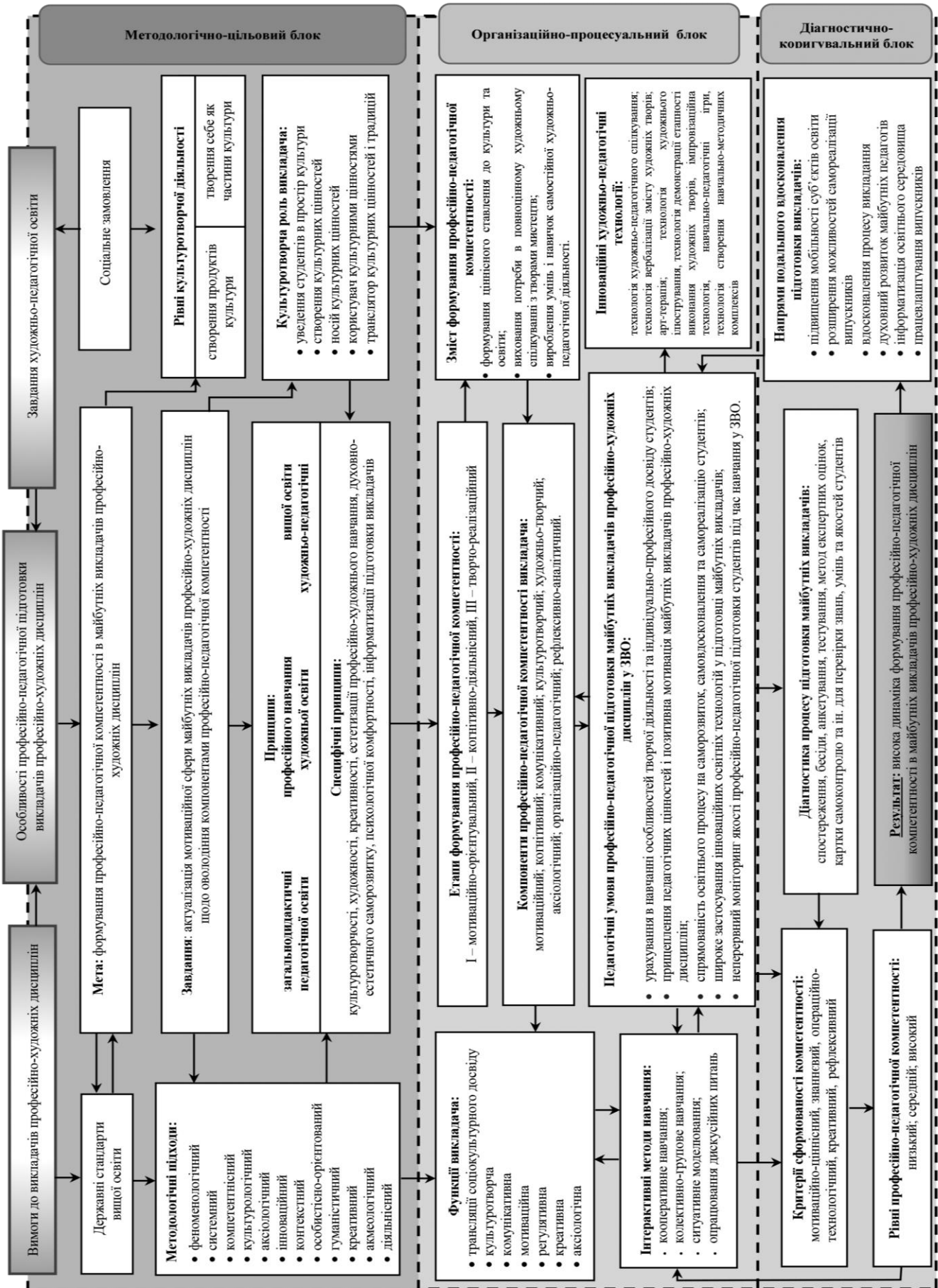

Рисунок 1 – Модель професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін

З урахуванням професійно-педагогічних завдань виділено базові функції культурно-освітньої та педагогічної діяльності викладачів професійно-художніх дисциплін: трансляції соціокультурного досвіду, культуротворча, комунікативна, мотиваційна, регулятивна, креативна, аксіологічна. Урахування під час моделювання процесу професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін їхніх основних функцій дало змогу більш чітко увиразнити завдання моделі, накреслити напрями її оптимізації та спрогнозувати результат її застосування на практиці.

Діагностично-коригувальний блок містить: критерії сформованості компетентності майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін; методи діагностики; рівні професійно-педагогічної компетентності; напрями подальшого вдосконалення підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО. Разом вони відображають відповідність результатів підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін вимогам щодо якості освіти, визначеним галузевими стандартами та ін.

Як свідчать наслідки апробації, процес підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін, організований за розробленою моделлю на запропонованих засадах, забезпечує самовизначеність, неперервний саморозвиток творчої індивідуальності та самореалізацію випускників ЗВО, що виявляється в поступовому розкритті їхнього професійно-творчого потенціалу та становленні педагогічної позиції в освітній діяльності.

Для оптимізації внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на навчання студентів художніх і педагогічних ЗВО, були обґрунтовані педагогічні умови, за яких професійно-педагогічна підготовка майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін набуде більшої ефективності. При цьому враховувались теоретико-методологічні та психолого-педагогічні основи професійно-педагогічної підготовки, результати узагальнення зарубіжного досвіду та вітчизняних досліджень, а також одержані дані виконаної діагностики. З цією метою було використано метод експертного оцінювання (експертна група – 12 викладачів і 7 методистів НПЦ ПТО; узгодженість думок яких перевірена за допомогою коефіцієнта кореляції r -Пірсона, що становить 0,82). Під час тривалої аналітико-пошукової роботи найбільш значущі виявлені чинники були конкретизовані й об'єднані в конструкти, на основі яких сформульовано комплекс необхідних педагогічних умов, а саме:

- урахування в навчанні особливостей творчої діяльності та індивідуально-професійного досвіду студентів;
- прищеплення педагогічних цінностей і позитивна мотивація майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін;
- спрямованість освітнього процесу на саморозвиток, самовдосконалення та самореалізацію студентів;
- широке застосування інноваційних освітніх технологій у підготовці майбутніх викладачів;
- неперервний моніторинг якості професійно-педагогічної підготовки студентів під час навчання у ЗВО.

Дотримання кожної з цих умов забезпечить активне залучення студентів до навчально-пізнавальної, виховної, професійно-мистецької, науково-дослідницької та самоосвітньої діяльності у ЗВО, що сприятиме успішній реалізації професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів.

У **четвертому розділі** «Науково-методичні засади професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін» представлено концепцію професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін; розроблено зміст і багатоетапну методику формування професійно-педагогічної компетентності та відповідне організаційно-методичне забезпечення підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО.

Концепція професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО ґрунтується на наукових положеннях педагогіки і психології, закономірностях і принципах освітнього процесу в професійно-художній царині, які на методологічному, теоретичному та методичному рівнях визначають концептуальні засади вдосконалення системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО, розвитку їхньої мотиваційно-ціннісної основи і формування професійно-педагогічної компетентності. Завданням авторської концепції є: задоволення потреб особистості та суспільства в освітніх послугах щодо підготовки фахівців художньо-педагогічного профілю з урахуванням потреб вітчизняного ринку праці та міжнародного досвіду; забезпечення доступу молоді до якісної професійної освіти, що сприятиме соціально-економічному зростанню в масштабах регіону та країни; випереджальна розбудова системи педагогічної освіти; розвиток особистісного потенціалу викладачів, зокрема відповідальності, креативності, професійної мобільності. Для реалізації концепції передбачається усунення недоліків у змісті, формах і методах професійної підготовки, створення та підтримання у студентів адекватних психологічних настанов, добір і застосування продуктивних методик і технологій навчання, оновлення навчально-методичного забезпечення й ефективного управління освітнім процесом. Ці заходи сприятимуть покращенню структури та якості художньо-педагогічної освіти, збалансованості потреб ринку і запитів студентської молоді, дадуть змогу підвищити якість підготовки педагогів і фахівців художнього профілю.

Відповідно до авторського задуму формування професійно-педагогічної компетентності в майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін під час навчання доцільно здійснювати поетапно:

I етап (мотиваційно-орієнтувальний) – формування позитивної мотивації студентів до оволодіння професійними і педагогічними знаннями, вміннями, навичками і використання їх у художньо-педагогічній діяльності, активізація потреби у самостійній художньо-творчій діяльності.

II етап (когнітивно-діяльнісний) присвячений опануванню системою знань (психолого-педагогічних, художньо-педагогічних, фахово-методичних, естетико-культурологічних) і набуттю художньо-творчих і професійно-педагогічних умінь і навичок. На цьому етапі відбувається розширення

пізнавальних можливостей студентів за допомогою ефективних методів і налагодження інтеграційних зв'язків різних дисциплін.

III етап (творчо-реалізаційний) забезпечує застосування засвоєних знань, умінь і навичок у процесі самостійної навчально-виховної діяльності студентів – формується творчий художньо-педагогічний досвід, який набувається під час практичних занять і всіх видів практик, передусім педагогічної, та розширюється завдяки позанавчальній діяльності.

Кожен етап має свій зміст, форми, методи, засоби, технології і спрямовується на формування компонентів професійно-педагогічної компетентності, які визначають здатність студентів до виконання подальшої діяльності. Водночас на всіх трьох етапах формування професійно-педагогічної компетентності упроваджуються обґрунтовані педагогічні умови, які наскрізно впливають на реалізацію розробленої методики. Реалізація змісту освіти викладачів професійно-художніх дисциплін відбувається на трьох рівнях: виховання ціннісного ставлення до культури та освіти як до найважливіших чинників розвитку особистості; усвідомлення потреби і навчання повноцінному художньому спілкуванню з творами різних видів мистецтва на основі їх адекватної естетичної оцінки; вироблення умінь і навичок самостійної художньої та педагогічної діяльності. Професійно-педагогічна підготовка відбувається у процесі колективних, групових та індивідуальних форм (лекцій, семінарських і практичних занять, різних видів практики, самостійної роботи студентів) за допомогою традиційних і нетрадиційних методів і технологій, які забезпечують суб'єкт-суб'єктну педагогічну взаємодію.

Для подальшої художньо-педагогічної діяльності важливим чинником є всі передбачені практики (пленерно-живописна, технологічна, проектно-конструкторська, галерейно-виставкова, педагогічна), а також додаткова позааудиторна діяльність студентів (НДР, студії, майстерні, виставки та ін.). Дидактично доцільними для формування професійно-педагогічної компетентності є: інтерактивні методи навчання (кооперативне, колективно-групове, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань); розроблення варіантів вирішення педагогічної ситуації; інтегровані заняття; індивідуальні художньо-творчі завдання; індивідуальне (парне, групове, фронтальне) обговорення; відпрацювання альтернативних рішень; вправи-клаузури; реконструкція проблемних ситуацій; постановка евристичних (проблемних, дослідницьких) завдань; проведення тренінгів, майстер-класів тощо.

У професійно-педагогічній підготовці майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін необхідно використовувати інноваційні художньо-педагогічні технології, які формують інтегровану професійну компетентність студентів. До інноваційних відносимо: технологію художньо-педагогічного спілкування; технологію вербалізації змісту художніх творів; арт-терапію; технологію художнього ілюстрування; технологію демонстрації етапності виконання художніх творів; імпровізаційну технологію; навчально-педагогічні ігри; технологію створення навчально-методичних комплексів тощо.

Для підвищення інтересу студентів, урізноманітнення, унаочнення та індивідуалізації навчання, а також реалізації дистанційної освіти (зокрема у випадку епідеміологічних заходів) доцільним є застосування ІКТ і електронних освітніх ресурсів в якості засобів: пошуку та систематизації інформації; візуалізації навчальної інформації; моделювання; художнього вираження.

Розроблена багатоетапна методика формування професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін вимагала модернізації організаційно-методичного забезпечення їхньої підготовки у ЗВО. Зокрема, було створено й апробовано: навчальні посібники «Психолого-педагогічні засади підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти», «Методологічні основи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін»; комплект навчально-методичного забезпечення курсів «Інтерактивні методи навчання», «Модернізація освіти в сучасних умовах», «Інноваційні та інтерактивні технології навчання»; науково-методичну розробку «Теоретико-методологічні засади модернізації професійно-педагогічної освіти»; методичні вказівки тощо.

У **п'ятому розділі** «Експериментальна перевірка ефективності системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін» розкрито мету, завдання та планування експериментальної роботи; висвітлено діагностично-оцінний апарат оцінювання сформованості професійно-педагогічної компетентності; викладено результати аналізу сучасного рівня підготовленості випускників ЗВО – викладачів професійно-художніх дисциплін; презентовано аналіз та узагальнення основних результатів дослідно-експериментальної роботи; запропоновані перспективні напрями удосконалення підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін.

Для діагностування й оцінювання сформованості професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін розроблено критерії (мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, операційно-технологічний, креативний, рефлексивний), визначені методи діагностики студентів (спостереження, бесіди, анкетування, тестування, метод експертних оцінок, картки самоконтролю та ін. для перевірки знань, умінь та якостей студентів), а також відповідні рівні (низький; середній; високий).

Задля виявлення педагогічної ефективності розроблених заходів і пропозицій щодо вдосконалення підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін проведений педагогічний експеримент, який передбачав два етапи.

Під час *констатувального етапу* експерименту виконано оцінювання стану професійної підготовки випускників ЗВО художнього та педагогічного профілю. Експеримент проводився на базі шести ЗВО, які шляхом цілеспрямованого відбору визначили як найтипівіші серед педагогічних і художніх закладів України. У ньому взяли участь такі групи респондентів: викладачі ЗВО – 40 осіб; викладачі ЗП(ПТ)О – 40 осіб; студенти-бакалаври – 310 осіб; студенти-магістри – 60; фахівці-практики – 30 осіб, випускників ЗВО художнього та педагогічного профілю різного віку (за якістю їхньої підготовки оцінювали готовність педагогічних працівників).

Отримані результати замірів, проведених на випускному курсі, засвідчили, що сформованість професійно-педагогічної компетентності розподілилась:

за мотиваційно-ціннісним критерієм – кількість студентів художнього профілю: високого рівня – 6,67%, середнього – 30%, низького – 63,33%; студентів педагогічного профілю: високого – 0%, середнього – 23,33%, низького – 76,67%;

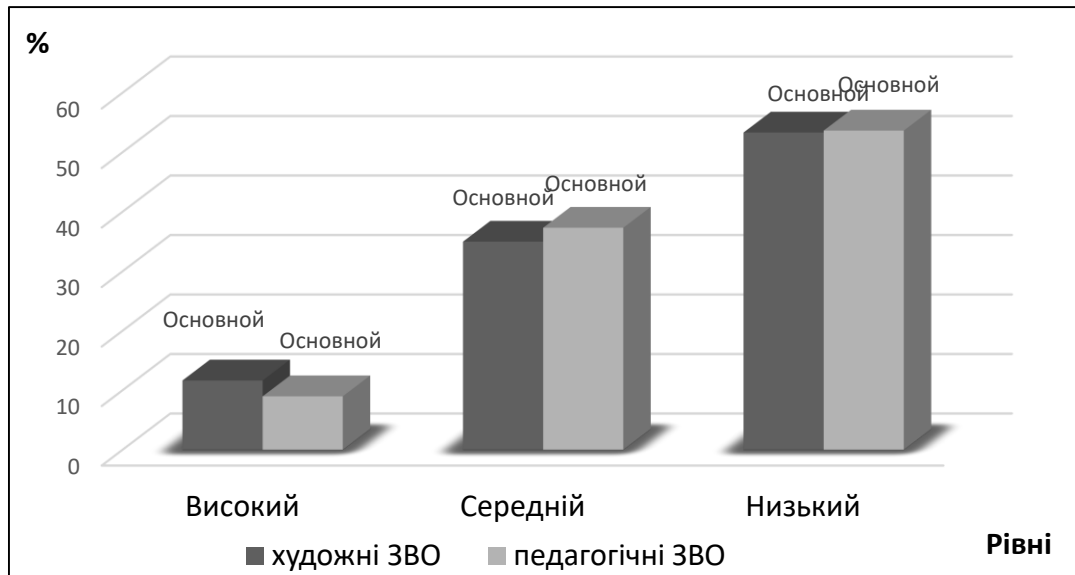
за знаннєвим критерієм – кількість студентів художнього профілю, що досягли високого рівня – 20%, середнього – 43,33%, низького 36,67%; студентів педагогічного профілю: високого – 6,67%, середнього – 40%, низького – 53,33%;

за операційно-технологічним критерієм – кількість студентів художнього профілю на високому рівні 25%, середньому – 45%, низькому – 30%; студентів педагогічного: на високому – 26,67%, середньому – 35%, низькому – 38,33%;

за креативним критерієм – кількість студентів художнього профілю, що досягли високого рівня – 6,67%, середнього – 28,33%, низького 65%; студентів педагогічного профілю: високого – 0%, середнього – 55%, низького – 45%;

за рефлексивним критерієм студентів художнього профілю, що досягли високого рівня – 0%, середнього – 28,33%, низького – 71,67%; студентів педагогічного профілю: високого – 11,67%, середнього – 33,33%, низького – 55%.

Узагальнені результати діагностики рівня професійно-педагогічної компетентності випускників ЗВО художнього та педагогічного профілю за всіма критеріями на констатувальному етапі експерименту відображено на рисунку 2.

Рисунок 2 – Розподіл випускників ЗВО за узагальненим показником сформованості професійно-педагогічної компетентності на констатувальному етапі експерименту, n=120

Як видно з діаграми, що подана на рисунку 2, на констатувальному етапі експерименту виявлено, що випускники художніх і педагогічних ЗВО мають дещо розбіжні узагальнені показники рівнів сформованості професійно-

педагогічної компетентності за мотиваційно-ціннісним, знаннєвим, операційно-технологічним, креативним і рефлексивним критеріями. Приблизно однаковою є кількість студентів із низьким рівнем компетентності (> 53%). Натомість за кількістю студентів із високим рівнем на 2,67% переважають художні ЗВО, а із середнім – на 2,33% педагогічні ЗВО. Однак одержані дані свідчать про недостатню професійно-педагогічну підготовку випускників обох типів закладів.

Отже, аналіз виявленого стану професійно-педагогічної підготовки випускників ЗВО художнього та педагогічного профілю показав, що традиційна система їхньої професійної освіти не забезпечує майбутнім викладачам професійно-художніх дисциплін достатнього рівня професійно-педагогічної компетентності й особистісного потенціалу, оскільки вони не оволоділи необхідним обсягом психолого-педагогічних знань і вмінь, не виробили якостей, що характеризують основні компоненти художньо-педагогічної діяльності. За результатами цього етапу зроблено висновок щодо потреби уточнення мети професійно-педагогічної підготовки студентів, оновлення галузевих стандартів, навчальних планів і програм, удосконалення змісту та методів реалізації навчальних дисциплін, упровадження інноваційних технологій, спрямованих на професійне становлення майбутніх викладачів.

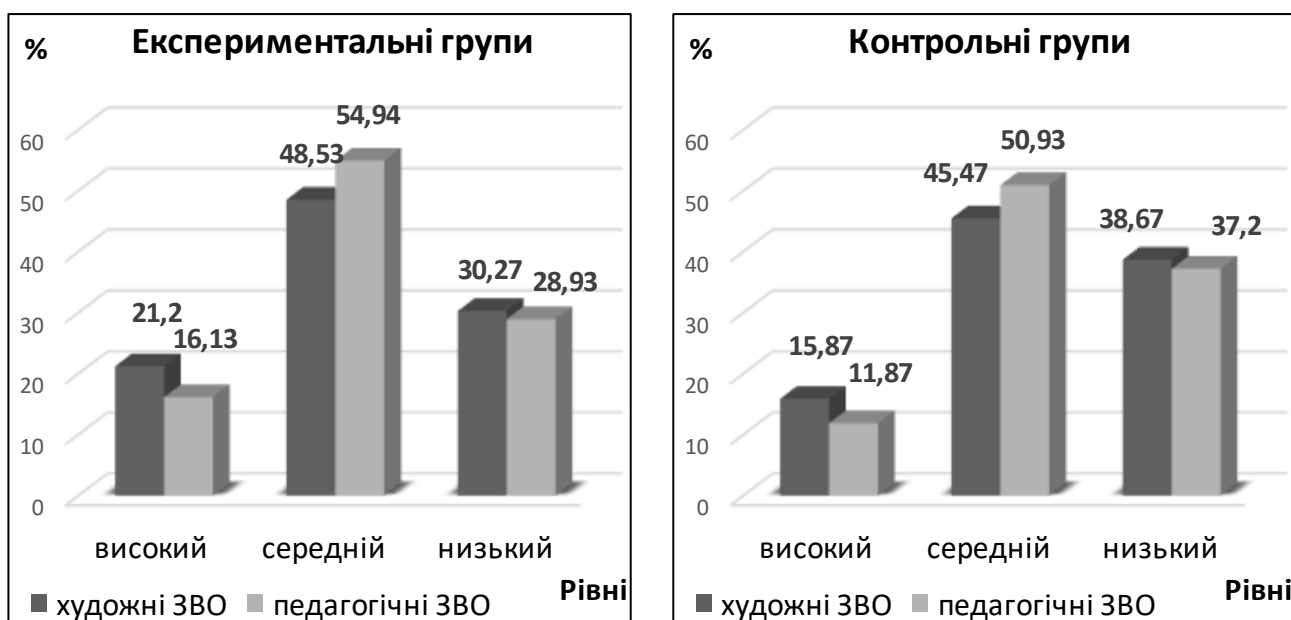
З метою перевірки гіпотези щодо можливості підвищення ефективності професійно-педагогічної підготовки і зростання рівня професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО було організовано та проведено педагогічний експеримент, який передбачав цілеспрямоване формування у студентів ЗВО професійно-педагогічної компетентності, забезпечення відповідності професійних і соціально значущих якостей студентів до вимог художньо-педагогічної діяльності, розвиток у студентів компонентів професійного мислення.

Формувальний етап експерименту здійснено впродовж 2017/2018–2018/2019 н. рр. на базі ВСП «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти» Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Львівської національної академії мистецтв, Української академії друкарства, Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського, Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, Національного лісотехнічного університету України. В експерименті брали участь: викладачі ЗВО – 80 осіб; викладачі ЗП(ПТ)О – 80 осіб, а також 600 студентів художніх і педагогічних ЗВО, з яких було сформовано чотири групи: КГ-1, ЕГ-1 та КГ-2, ЕГ-2 (по 150 осіб у кожній).

У підготовку майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін були впроваджені елективні курси: «Інтерактивні методи навчання», «Модернізація освіти в сучасних умовах», «Інноваційні та інтерактивні технології навчання», а на курсах підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників: «Методологічні основи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін», «Психолого-педагогічні засади підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти». Також у практиці роботи ЗВО педагогічного та художнього профілю були застосовані

розроблена модель і педагогічні умови; послідовно реалізувалися новітні методи і технології (зокрема інтерактивні, інформаційно-комунікаційні та ін.) з урахуванням специфічних принципів; проводилась робота з підвищення рівня майстерності викладачів ЗВО задля реалізації нових підходів до навчання.

За даними формувального етапу виявлено, що на початку експерименту студенти художніх і педагогічних ЗВО мали подібні показники рівнів професійно-педагогічної компетентності за всіма критеріями. За результатами заключного заміру за мотиваційно-ціннісним критерієм у ЕГ-1 зросла кількість студентів високого рівня на 3,34% і зменшилась низького рівня – на 15,34%; у ЕГ-2 кількість студентів високого рівня зросла на 2,67% і зменшилась кількість студентів низького рівня – на 14,67. За знанневим критерієм у кількість студентів ЕГ-1 з високим рівнем зросла на 15,34% та зменшилась низького – на 12,67%; в ЕГ-2 кількість студентів високого рівня зросла на 9,33% і зменшилась кількість низького рівня – на 11,33%. За операційно-технологічним критерієм у ЕГ-1 збільшилась кількість студентів на високому рівні на 2% і зменшилась на низькому – на 0,67%; в ЕГ-2 кількість студентів високого рівня зросла на 5,33% і зменшилась низького рівня на 12,66%. За креативним критерієм кількість студентів ЕГ-1 із високим рівнем зросла на 0,67% і зменшилась низького – на 14,67%; в ЕГ-2 кількість студентів високого рівня зросла на 2% і зменшилась кількість студентів низького рівня – на 10,67%. Результати сформованості рефлексивного критерію в студентів ЕГ-1 зросли на високому рівні на 4% і зменшились на низькому – на 10%; в ЕГ-2 кількість студентів високого рівня зросла на 4,49% і зменшилась кількість студентів низького рівня – на 5,33%. Графічне зображення узагальнених даних подано на рисунку 3.

Рисунок 3 – Розподіл випускників ЗВО художнього та педагогічного профілю за узагальненим показником сформованості професійно-педагогічної компетентності наприкінці формувального етапу експерименту, n=600

Як видно з діаграм, наприкінці формувального етапу показники професійно-педагогічної компетентності у випускників експериментальних

груп, які навчалися за нашою методикою, є суттєво вищими в порівнянні з контрольними. При цьому випускники ЗВО художнього та педагогічного профілю мають приблизно однакові рівні професійно-педагогічної компетентності. В ЕГ-1: високий рівень становить 21,2%, середній – 48,53%, низький – 30,27%. У КГ-1: високий рівень – 15,87%, середній – 45,47%, низький 38,67%. В ЕГ-2: високий – 16,13%, середній – 54,94%, низький – 28,93%, а в КГ-2: високий – 11,87%, середній – 50,93%, низький – 37,2%.

Значний приріст сформованості професійно-педагогічної компетентності студентів за всіма показниками у студентів експериментальних груп свідчить про позитивну динаміку підвищення якості підготовки майбутніх викладачів художнього профілю у ЗВО внаслідок застосування розробленої моделі, обґрунтованих педагогічних умов, концепції та авторської методики.

У таблиці 1 подані результати перевірки, виконані за допомогою критерію χ^2 (порівняння узгодженості емпіричних розподілів студентів обох груп на початку та наприкінці формульованого експерименту) за всіма критеріями професійно-педагогічної компетентності.

Таблиця 1 – Значення χ^2 порівняння студентів ЕГ і КГ за критеріями сформованості професійно-педагогічної компетентності

№ з/п	Критерії сформованості професійно-педагогічної компетентності	Емпіричні значення χ^2_e		Критичні значення χ^2	
		на початку експерим.	наприкінці експерим.	$\chi^2_{0,05}$ ($\nu=2$)	$\chi^2_{0,01}$ ($\nu=2$)
1.	Мотиваційно-ціннісний	0,05	33,02	5,99	9,21
2.	Знанневий	0,41	37,20		
3.	Операційно-технологічний	0,21	9,66		
4.	Креативний	0,21	10,71		
5.	Рефлексивний	0,94	4,33		

Отже, показники професійно-педагогічної компетентності порівнюваних вибірок до початку експерименту співпадають із рівнем значущості 0,05. За результатами оцінювання наприкінці експерименту відмінності в розподілі рівнів показників професійно-педагогічної компетентності досліджуваних магістрів КГ і ЕГ, визначені за допомогою експертів, мають закономірний характер із рівнем значущості 0,01 ($\chi^2_e > \chi^2_{0,01}$) і не можуть бути пояснені випадковими факторами. Таким чином, початкові статистичні характеристики студентів ЕГ і КГ збігаються з достовірністю 95%, а кінцеві – відрізняються з достовірністю 99%. Це дає підстави для висновку, що ці відмінності пов'язані з інноваціями, які ми запропонували.

Аналіз ефективності розробленої системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін підтвердив інтенсифікацію педагогічної взаємодії суб'єктів освіти, зростання пізнавальної активності студентів; підвищення успішності навчання та виховання; зростання рівня професійно-педагогічної компетентності випускників. Отже, гіпотеза дослідження підтверджена; реалізація експериментальної програми, спрямованої на розв'язання виявлених суперечностей і вирішення поставлених дослідницьких завдань, успішно завершена.

Систематизація результатів виконаного наукового пошуку дає змогу, визначити загальні напрями вдосконалення підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО в Україні: сприяння мобільності студентів, викладачів, науковців; розширення можливостей для творчої самореалізації здобувачів освіти; випереджувальне оновлення змісту професійно-педагогічної підготовки студентів в контексті новітніх тенденцій педагогічної освіти; інтенсифікація навчання та виховання за допомогою інноваційних методів і освітніх технологій; неперервний інтелектуальний, естетичний і духовний розвиток особистості майбутнього педагога; більш раціональне використання засобів і можливостей інформаційно-комунікаційних технологій; співпраця зі стейкхолдерами щодо вдосконалення змісту навчання, надання місць практики і працевлаштування випускників.

З метою підвищення якості художньо-педагогічної освіти в Україні пропонуємо: запровадити проведення постійно діючих виставок, інформаційно-консультативних центрів і рекламних акцій для популяризації художньо-педагогічної освіти; розширювати програми академічної мобільності; забезпечити доступ аспірантів, викладачів і докторантів до електронних журналів, що входять до міжнародних наукометричних баз; поетапне переведення змісту фундаментальних і професійних дисциплін на міжнародну термінологію; під час розроблення навчальних програм з професійно-художніх дисциплін у зміст і завдання самостійної роботи вводити питання, пов'язані з особливостями побуту та регіональних традицій, народними художніми промислами і ремеслами; організувати постійне оновлення навчально-методичного забезпечення дисциплін педагогічного та професійно-художнього спрямування; проводити заходи полікультурної спрямованості, залучаючи студентів до творчих проєктів, культурних подій, художньо-виставкових акцій, студентських науково-педагогічних конференцій, конкурсів і олімпіад тощо.

ВИСНОВКИ

У дослідженні подано теоретичне й методичне обґрунтування концепції та системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО, а також результати експериментальної перевірки їх ефективності.

1. Професійно-педагогічна підготовка висококваліфікованих, інтелектуально та духовно розвинутих викладачів професійно-художніх дисциплін – це неперервний і керований процес набуття ними досвіду професійної діяльності, що передбачає: вироблення свідомого ставлення до навчання, виховання, саморозвитку; формування світогляду, гуманістичних переконань; постійне збагачення професійних знань і вмінь; виховання психологічної стійкості та позитивних емоцій від художньо-педагогічної діяльності; розвиток громадянської позиції; формування креативності та інноваційності; вироблення прагнення до неперервного самовдосконалення тощо. Результатом цього процесу є становлення їхньої професійно-педагогічної компетентності.

Навчання викладачів професійно-художніх дисциплін нині відбувається в художніх і педагогічних ЗВО за допомогою багаторівневої організації

освітнього процесу, забезпечення тісного зв'язку загальнонаукової, професійно орієнтованої, психолого-педагогічної теоретичної та практичної підготовок, відповідно до напрямку спеціалізації студентів. Проте традиційній системі професійно-педагогічної підготовки викладачів цього профілю притаманні певні суперечності, зокрема пов'язані з недостатньою розробленістю теоретико-методологічних засад і науково-педагогічних підходів. З огляду на це професійно-педагогічна підготовка викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО потребує оновлення та модернізації.

Попри те, що проблема дослідження вже привертала увагу вітчизняних і зарубіжних учених, системного її вирішення досі немає. Набуває актуальності якісно інша організація професійно-педагогічної підготовки, яка має навчити майбутнього викладача інтегрувати й ефективно використовувати художньо-професійні, психолого-педагогічні, методичні та соціально-педагогічні знання в складних ситуаціях професійно-освітньої діяльності. Це вимагає перегляду усталених підходів, упровадження принципово нової системи професійно-педагогічної підготовки, спрямованої на формування особистості педагога, здатного реалізувати професійно-творчий потенціал у педагогічній діяльності.

2. Концептуально-методологічна основа дослідження проблеми підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін ґрунтується на позиціях феноменологічного, системного, компетентнісного, культурологічного, аксіологічного, інноваційного, контекстного, особистісно орієнтованого, гуманістичного, креативного, акмеологічного, діяльнісного підходів; культурологічних, гуманістичних та особистісно орієнтованих положеннях сучасної парадигми освіти; концептуальних положеннях теорії навчання та теорії виховання; цілісного підходу до педагогічних процесів і явищ; положеннях теорії мистецької освіти щодо врахування феномена художньої інтеграції в освітньому процесі тощо. На підставі узагальнення вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду, в підготовці викладачів професійно-художніх дисциплін доцільно враховувати комплекс принципів: загально-дидактичних, професійного навчання, вищої освіти, педагогічної освіти, художньої освіти, художньо-педагогічних, а також специфічних принципів формування професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін – культуротворчості, художності, креативності, естетизації професійно-художнього навчання, духовно-естетичного саморозвитку, психологічної комфортності, інформатизації підготовки викладачів.

3. Професійно-педагогічна компетентність викладачів професійно-художніх дисциплін – це динамічна, інтегрована сукупність знань, умінь, навичок, способів художньо-педагогічного мислення, сформованих педагогічних поглядів, ціннісних орієнтацій, інших професійно та соціально важливих якостей, що визначає здатність педагога ефективно провадити освітню діяльність у професійно-художніх закладах освіти різного профілю. Неперервний процес формування та розвитку компетентності викладачів розпочинається у ЗВО та продовжується в педагогічній діяльності шляхом підвищення освітньо-професійного рівня, накопичення педагогічного досвіду, розвитку саморефлексії, самореалізації та неперервного самовдосконалення.

Структуру професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін складають: мотиваційний, когнітивний, комунікативний, культуротворчий, художньо-творчий, аксіологічний, організаційно-педагогічний і рефлексивно-аналітичний компоненти.

4. Відповідно до структури професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін критеріями її сформованості є мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, операційно-технологічний, креативний і рефлексивний. Показники кожного з критеріїв є індикаторами для отримання кількісних значень і з'ясування рівня засвоєння професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей, ціннісних орієнтацій студентів. Їх було визначено за допомогою різноманітних методик (тестів, опитувальників, анкет, експертного оцінювання тощо). Формування професійно-педагогічної компетентності відбувається послідовно та може виявлятися на таких рівнях: низькому, середньому, високому.

Аналіз практики професійної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін в Україні свідчить, що: стан їхньої підготовленості не відповідає потребам щодо рівня художньо-педагогічної, методичної, мистецької діяльності; навчально-методичне, матеріально-технічне, інформаційне забезпечення ЗВО застаріле; недостатня увага приділяється формуванню інтересу до педагогічної діяльності, запобіганню можливої професійної деформації та розчарування професією. Відсутність цілеспрямованої педагогічної підготовки й епізодичне використання новітніх методів і технологій під час навчання у ЗВО художнього профілю не дають змоги більшості випускників досягнути належного рівня педагогічної майстерності.

5. В основу концепції професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО покладено провідні наукові положення педагогіки і психології, а також закономірності та принципи освітнього процесу в художній галузі, які на методологічному, теоретичному та методичному рівнях визначають наукові засади, розвитку їхньої мотивації, професійно-педагогічних цінностей і формування інших компонентів професійно-педагогічної компетентності в ЗВО.

Запропонована концепція пропонує інноваційний розвиток неперервної професійно-педагогічної підготовки фахівців художнього профілю – викладачів професійно-художніх дисциплін упродовж усього періоду навчання у ЗВО відповідно до світових стандартів. Мета концепції полягає в розробці та апробації в українських художніх і педагогічних ЗВО інноваційного освітнього середовища на основі системного використання компетентнісного, інноваційного, креативного та інших сучасних підходів до формування висококваліфікованих викладачів відповідно до їхніх здібностей, освітніх можливостей і навчальних досягнень.

Професійна підготовка студентів у художніх і педагогічних ЗВО, організована на запропонованих нами засадах за розробленою моделлю та концепцією, забезпечуватиме процес їхньої самоактуалізації, вільної самореалізації та неперервного саморозвитку творчої індивідуальності, якщо будуть дотримані педагогічні умови професійно-педагогічної підготовки

викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО. Такими умовами визначені: урахування в навчанні особливостей творчої діяльності та індивідуально-професійного досвіду студентів; прищеплення педагогічних цінностей і позитивна мотивація майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін; спрямованість освітнього процесу на саморозвиток, самовдосконалення та самореалізацію студентів; широке застосування інноваційних освітніх технологій у підготовці майбутніх викладачів; неперервний моніторинг якості професійно-педагогічної підготовки студентів під час навчання у ЗВО.

6. Система професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін є цілеспрямованим, багатоаспектним, структурованим, упорядкованим комплексом професійного навчання, виховання та розвитку студентів художніх і педагогічних ЗВО. Вона об'єднує взаємопов'язані та взаємозумовлені підсистеми: гуманістичну (духовно-етичну, морально-виховну, соціально-гуманітарну, естетичну, просвітницьку); загальнокультурну (теоретико-методологічну, загальнонаукову та культурологічну); професійно-художню (фундаментальну, мистецько-наукову, культуротворчу, художньо-творчу, дизайнерську й ужитково-виробничу, пошуково-дослідницьку); психолого-педагогічну (науково-педагогічну, фахово-методичну та науково-дослідну).

Розроблена модель професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін відображає цілісний освітній процес художньої та педагогічної підготовки студентів, інтегрує методологічно-цільовий (соціальне замовлення, стандарти освіти, мета, завдання, методологічні підходи, принципи, рівні культуротворчої діяльності, культуротворча роль викладача), організаційно-процесуальний (функції, етапи, компоненти, педагогічні умови, методи, зміст, інноваційні технології), діагностично-коригувальний (критерії, рівні сформованості професійно-педагогічної компетентності, діагностика підготовки фахівця, передбачуваний результат) блоки. Модель розкриває особливості структури (складові та етапи освітнього процесу), послідовність, зв'язок і функції цих елементів та особливості професійно-педагогічної підготовки студентів. Її реалізація дає змогу активізувати процеси: інкультурації суб'єктів професійної підготовки (прилучення їх до національних культурно-історичних традицій і педагогічних цінностей); інноваційно-проектної діяльності (розроблення культурно опосередкованих і соціально важливих проектів і впровадження їх у соціально-культурне середовище закладу освіти); саморозвитку духовного потенціалу студентів та їхньої подальшої соціалізації (соціальної адаптації, професійної самореалізації, становлення соціальної активності та педагогічної позиції); і на цій основі забезпечити високу динаміку формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін.

7. Формування професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО відповідно до авторської методики спроектовано у три етапи (перший – мотиваційно-орієнтувальний, другий – когнітивно-діяльнісний, третій – творчо-реалізаційний). Кожен етап має свій зміст, форми, методи професійно-педагогічної підготовки і спрямовується на формування компонентів професійно-педагогічної компетентності, які

визначають здатність студентів до виконання подальшої діяльності. Водночас на всіх трьох етапах упроваджуються обґрунтовані педагогічні умови, які наскрізно впливають на реалізацію розробленої методики.

З метою вдосконалення професійно-педагогічної підготовки студентів в освітній процес упроваджені: інноваційні художньо-педагогічні технології (технологія художньо-педагогічного спілкування, технологія вербалізації змісту художніх творів, арт-терапія, технологія художнього ілюстрування, технологія демонстрації етапності виконання художніх творів, імпровізаційна технологія, навчально-педагогічні ігри, технологія створення навчально-методичних комплексів); інтерактивні методи навчання (кооперативне, колективно-групове, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань); інтегровані заняття; індивідуальні художньо-творчі завдання; реконструкція проблемних ситуацій; постановка евристичних (проблемних, дослідницьких) завдань; проведення клаузур, тренінгів, майстер-класів тощо.

Для реалізації багатоетапної методики формування професійно-педагогічної компетентності студентів розроблено організаційно-методичне забезпечення підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО, яке містить навчальні посібники «Психолого-педагогічні засади підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти», «Методологічні основи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін»; курс «Інтерактивні методи навчання», «Модернізація освіти в сучасних умовах», «Інноваційні та інтерактивні технології навчання», низку методичних розробок, а також навчальні курси з підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

8. Результати експериментально-дослідної перевірки ефективності системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін повністю підтвердили доречність запропонованих заходів. Порівняння кількісних та якісних показників професійно-педагогічної компетентності студентів на початку та наприкінці формувального етапу дослідження дає можливість стверджувати, що в експериментальних групах ЗВО як художнього так і педагогічного профілю після впровадження наших пропозицій рівень підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін вищий за всіма критеріями. Після проведення формувального етапу педагогічного експерименту у ЗВО художнього профілю за узагальненими показниками професійно-педагогічної компетентності в експериментальній групі кількість випускників із високим рівнем становить 21,2%, а з низьким – 30,27%, натомість у контрольній групі високого рівня досягли 15,87%, а з низьким залишилось 38,67%. Подібна картина у ЗВО педагогічного профілю: в експериментальній групі кількість випускників із високим рівнем – 16,13%, а з низьким – 28,93%, у контрольній високого рівня досягли 11,87%, а з низьким залишилось 37,2% майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін. Очікуваним було підвищення зацікавленості викладачів до реалізації інтерактивних методів і покращення навчально-пізнавальної активності студентів.

Доведено, що формування професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін буде ефективним, якщо цей процес

здійснювати на основі авторської концепції та системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО. Їхню професійно-педагогічну компетентність доцільно формувати поетапно, реалізуючи на кожному етапі обґрунтовані педагогічні умови і враховуючи вимоги специфічних принципів.

9. Результати дослідження дали змогу визначити перспективні напрями вдосконалення підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у вітчизняних ЗВО: сприяння мобільності студентів, викладачів, науковців; розширення можливостей для творчої самореалізації здобувачів освіти; випереджувальне оновлення змісту професійно-педагогічної підготовки студентів в контексті новітніх тенденцій педагогічної освіти; інтенсифікація навчання та виховання за допомогою інноваційних методів і освітніх технологій; неперервний інтелектуальний, естетичний і духовний розвиток особистості майбутнього педагога; більш раціональне використання засобів і можливостей інформаційно-комунікаційних технологій; співпраця зі стейкхолдерами щодо вдосконалення змісту навчання, надання місць практики і працевлаштування випускників. Педагогічним ЗВО пропонуємо забезпечувати: проектування інноваційного освітнього процесу; застосування сучасних технологій; підвищення внутрішньої активності майбутніх викладачів, включення в самостійний пошук і здобуття нових знань; підтримку педагогічного новаторства. Художнім ЗВО доцільно: створити умови для розвитку особистості студентів, їхньої творчої самореалізації; ширше застосовувати нестандартні методи і прийоми освітньої діяльності; перетворити професійну підготовку в систему розвитку творчої індивідуальності студентів засобами мистецтва та психолого-педагогічних дисциплін.

Проведене дослідження дало підстави сформулювати рекомендації Інституту модернізації змісту освіти МОН України щодо модернізації підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО. Передусім, доцільно запровадити: організацію освітнього процесу за інноваційними технологіями; активно розробляти і впроваджувати інформаційно-комунікаційні навчальні технології; забезпечити належну професійно-теоретичну та практичну підготовку студентів шляхом дотримання положень методологічних підходів і дидактичних принципів, послідовної реалізації необхідних педагогічних умов і продуктивних методів навчання.

Розглянута проблема є складною, багатоаспектною та вимагає додаткового вивчення. Подальшого дослідження потребує багатопланове вдосконалення вищої художньо-педагогічної освіти в контексті впровадження дуальної підготовки фахівців художнього профілю; підвищення педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників ЗВО; створення та застосування електронних освітніх ресурсів для підготовки фахівців художнього та педагогічного профілю; стимулювання самостійної художньо-творчої діяльності майбутніх викладачів; методи інтегрування та творчої реалізації професійно-педагогічних компетентностей у процесі художньо-педагогічної діяльності тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Колісник-Гуменюк Ю. І. Інноваційні тенденції розвитку сучасної професійно-технічної освіти художнього профілю. Сучасні виклики професійної освіти : колективна монографія. Львів : СПОЛОМ, 2018. С. 54–77.

2. Колісник-Гуменюк Ю. І. Система професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти : монографія. Львів : ЛА «Піраміда», 2020. 515 с.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати

3. Колісник-Гуменюк Ю. І. Сучасні інтерактивні технології навчання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 5. С. 118–124.

4. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування професійної етики майбутніх фахівців. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. № 5. С. 215–222.

5. Kolisnyk-Humenyuk Y. Formation of spiritual values in future professionals of national art crafts. *British Journal of Science, Education and Culture*. London : London University Press, 2014. №. 1. (5). Vol. V. P. 457–462.

6. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування професійної культури майбутніх фахівців народних художніх промислів. *Освітологічний дискурс* : електрон. наук. фахове видання. Київ, 2015. № 2 (10). С. 150–158. URL : <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/220/218>.

7. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування та розвиток творчості у майбутніх фахівців ПТНЗ художнього профілю. *Молодь і ринок*. 2015. № 8 (127). С. 70–73.

8. Колісник-Гуменюк Ю. І. Досвід навчання викладачів професійно-художнього профілю у США. *Молодь і ринок*. 2016. № 10 (141). С. 84–89.

9. Колісник-Гуменюк Ю. І. Сучасні тенденції розвитку професійно-технічної освіти: проблеми та перспективи. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ–Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. Вип. 44. С. 215–218.

10. Колісник-Гуменюк Ю. І. Упровадження та результати використання інтерактивних технологій у підготовці фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ. *Молодь і ринок*. 2016. № 1 (132). С. 57–62.

11. Колісник-Гуменюк Ю. І. Теоретичні та методичні засади професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у вищих навчальних закладах. *Молодь і ринок*. 2016. № 7 (138). С. 19–26.

12. Колісник-Гуменюк Ю. І. Значення культуротворчого аспекту в освіті США. *Молодь і ринок*. 2017. № 1 (144). С. 65–69.

13. Колісник-Гуменюк Ю. І. Досвід навчання викладачів професійно-художнього профілю у Німеччині (культуротворчий аспект). *Молодь і ринок*. 2017. № 2 (145). С. 36–42.

14. Колісник-Гуменюк Ю. І. Особливості художньо-педагогічної освіти у навчальних закладах Японії. *Молодь і ринок*. 2017. № 6 (149). С. 54–59.

15. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування педагогічної майстерності у системі підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ВНЗ. *Молодь і ринок*. 2017. № 11 (154). С. 132–135.

16. Kolisnyk-Humenyuk Yu. Theoretical and methodological fundamentals of modernization of professional teacher education in Ukraine. *Pedagogika. Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*. 2017. Т. XXVI. Nr. 2. S. 23–37.

17. Колісник-Гуменюк Ю. І. Особливості гуманітарної підготовки в становленні професійних морально-етичних якостей майбутніх фахівців художнього профілю. *Молодь і ринок*. 2018. № 1 (156). С. 67–72.

18. Колісник-Гуменюк Ю. І. Теоретико-методологічні засади модернізації професійно-педагогічної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Київ–Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 50. С. 298–304.

19. Kolisnyk-Humeniuk Yu.I., Humeniuk V.V. Formation of professional and ethical culture using innovative methods of education. *Инновации в социально-гуманитарных науках* : сб. науч. статей. Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2018. С. 268–276.

20. Колісник-Гуменюк Ю. І. Підготовка викладачів професійно-художнього профілю у Польщі. *Молодь і ринок*. 2019. № 1 (168). С. 47–51.

21. Колісник-Гуменюк Ю. І. Феноменологічний та системний наукові підходи у контексті підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін. *Молодь і ринок*. 2019. № 2 (169). С. 102–106.

22. Колісник-Гуменюк Ю. І. Дефінітивний аналіз понять культуротворчість, культуротворче середовище, культуротворча компетентність. *Молодь і ринок*. 2019. № 6 (173). С. 65–70.

23. Колісник-Гуменюк Ю. І. Креативність як процес творчості, самовираження та самоствердження особистості. *Молодь і ринок*. 2019. № 7 (174). С. 120–123.

24. Колісник-Гуменюк Ю. Педагогічна творчість – як пошукова діяльність викладача. *Молодь і ринок*. 2019. № 8 (175). С. 106–109.

25. Колісник-Гуменюк Ю. І. Визначення ефективності науково-методичної системи підготовки фахівців художнього профілю щодо формування мотиваційного та когнітивного компонентів. *Молодь і ринок*. 2019. № 11 (178). С. 70–78.

26. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін: результати експерименту. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. Хмельницький : НАДПСУ, 2020. № 1 (20). С. 105–127.

27. Колиснык-Гуменюк Ю. И. Опыт обучения преподавателей профессионально-художественного профиля в Польше. *Инновации в социально-гуманитарных науках* : сб. науч. статей. Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2020. Вып. 2. С. 223–230.

Опубліковані праці апробаційного характеру

28. Колісник-Гуменюк Ю. І. Використання сучасних мультимедійних технологій навчання у закладах художнього профілю. *Global Scientific Unity 2014 : The European Scient. and Pract. Congr. (Prague, 26–27 Sept. 2014)* / Publ. Cent. of The Intern. Scient. Assoc. «Science & Genesis». Prague, 2014. P. 181–185.

29. Колісник-Гуменюк Ю. І. Роль гуманізації, гуманітаризації та інтеграції у професійно-технічній освіті. *Природнича освіта і наука для сталого розвитку України: проблеми і перспективи* : матеріал. Всеукр. наук.-практ. конф. (Глухів, 1–3 жовт. 2014 р.) / Глух. нац. пед. університет імені Олександра Довженка. Глухів, 2014. С. 203–206.

30. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування професійних якостей майбутніх фахівців народних художніх промислів. *Концептуальні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів* : зб. матеріал. методологічного семінару (Київ, 29 жовт. 2014 р.) / Відділення проф. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ, 2015. С. 527–533.

31. Колісник-Гуменюк Ю. І. Основні напрями національного виховання учнівської молоді у ПТНЗ художнього профілю. *Четвертий український педагогічний конгрес* : зб. наук. пр. (Львів, 15–16 жовт. 2014 р.) / Львів. крайове товариство «Рідна школа». Львів, 2014. С. 340–345.

32. Колісник-Гуменюк Ю. І. Інноваційні технології навчання у закладах професійно-технічної освіти художнього профілю. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання* : матеріал. звітної наук.-практ. конф. за 2014 рік (Київ, 26 берез. 2015 р.) / Інститут проф.-тех. освіти НАПН України. Київ, 2015. С. 139–141.

33. Колісник-Гуменюк Ю. І. Пасивні, активні, інтерактивні методи навчання: переваги і недоліки. *Проблеми професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах* : матеріал. звітної наук.-практ. конф. Львів. наук.-практ. центру Інституту проф.-тех. освіти НАПН України «Психолого-педагогічне забезпечення підготовки робітничих кадрів» (Львів, 4 берез. 2015 р.) та наук.-практ. конф. (у рамках Всеукраїнського фестивалю науки) «Підвищення якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах» (Львів, 19 трав. 2015 р.) / Львів. наук.-практ. центр Інституту проф.-тех. освіти НАПН України. Львів, 2015. С. 109–111.

34. Колісник-Гуменюк Ю. І. Проблеми та перспективи застосування інтерактивних методів навчання у ВНЗ України. *Освітні тенденції розвитку сучасної вищої школи: проблеми методології навчання* : матеріал. Всеукр. наук.-метод. Інтернет-конф. (Харків, 18 трав. 2016 р.) / Харківський нац. автомобільно-дорожній університет. Харків, 2016. С. 159–161.

35. Колісник-Гуменюк Ю. І. Застосування інноваційних технологій у професійній підготовці фахівців художнього профілю. *Актуальні питання сучасної науки* : матеріал. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Бережани, 5 квіт. 2017 р.) / ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний коледж». Бережани, 2017. С. 125–130.

36. Колісник-Гуменюк Ю. І., Гуменюк В. В. Вплив інтерактивних методів навчання на підвищення якості виховного процесу. *Розвиток творчих здібностей учнів на уроках суспільно-гуманітарного та професійно-теоретичного циклу: інноваційний аспект* : матеріал. обл. наук.-практ. конф. (Львів, 27 квіт. 2017 р.) / Навч.-метод. центр проф.-тех. освіти у Львів. обл. Львів, 2017. С. 19–23.

37. Колісник-Гуменюк Ю. І. Шляхи модернізації професійно-педагогічної освіти на Україні та сучасна парадигма освіти. *Молодь в умовах нової соціальної перспективи* : зб. наук. пр. XVI Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19 трав. 2017 р.) / Нац. пед. університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. С. 427–435.

38. Kolisnyk-Humenyuk Yu. The training of future teachers of professional and art subjects to innovative pedagogical activity. *Стратегія якості в промисловості и образованні* : матеріал. XIII Міжнарод. конф. (Варна, 5–8 юн. 2017 г.) / Тех. університет г. Варна (Болгарія). Варна, Днепр, 2017. С. 309–315.

39. Колісник-Гуменюк Ю. І. Рівні методологічних знань викладачів професійно-художніх дисциплін. *Сучасні форми організації освітнього процесу. Вивчення досвіду вищих навчальних закладів* : матеріал. Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 19 квіт. 2018 р.) / Львів. інститут медсестринства та лабораторної медицини імені Андрея Крупинського. Львів, 2018. С. 23–27.

40. Колісник-Гуменюк Ю. І. Академічна мобільність як важливий фактор особистого і професійного розвитку фахівця. *Актуальні проблеми науки і практики у світлі євроінтеграції* : тези Міжнарод. наук.-практ. конф. (Львів, 17–18 трав. 2018 р.) / Львів. універ. бізнесу та права. Львів, 2018, С. 96–99.

41. Колісник-Гуменюк Ю. Дефінітивний аналіз поняття «культура». *Сучасний стан та перспективи розвитку освіти: теорія, практика, інновації* : матеріал. II всеукр. наук.-практ. Інтернет конф. (Кременець, 19 лист. 2019 р.) / Крем. обл. гум.-пед. академія ім. Тараса Шевченка. Кременець, 2019. С. 134–140.

42. Колісник-Гуменюк Ю. І. Роль феноменологічного підходу у підготовці викладачів професійно-художніх дисциплін. *Наука і молодь XXI сторіччя* : зб. тез доп. IV Міжнарод. молод. наук.-практ. інтернет-конф. (Полтава, 30 лист. 2018 р.) / Полт. університет економіки і торгівлі. Полтава, 2018. С. 214–216.

43. Колісник-Гуменюк Ю. І., Гуменюк В. В. Загальні мотивувальні чинники, що впливають на привабливість країни і вибір студентами місця навчання. *Наука і освіта в інтелектуально-інноваційному розвитку суспільства* : матеріал. Міжнарод. наук.-практ. конф., присвяченої 60-річчю навч. закладу ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут» – «Бережанський агротехнічний коледж» (Бережани, 16–17 трав. 2019 р.) / ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут». Бережани, 2019. С. 398–400.

44. Колісник-Гуменюк Ю. І. Креативний підхід у професійній підготовці фахівців художнього профілю. *Культурна спадщина вітражного мистецтва Західної України* : зб. матеріал. теорет.-практ. конф. (Львів, 26–27 верес. 2019 р.) / Центр вітражного мистецтва. Львів, 2019. С. 43–46.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати

45. Колісник-Гуменюк Ю. І. Використання мультимедійних засобів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. *Впровадження прогресивних педагогічних технологій, оптимальних форм і методів організації навчально-виховного процесу* : матеріал. обласного круглого столу (Львів, 30 черв. 2013 р.) / Львів. проф. ліцей харч. технологій. Львів, 2013. С. 16–18.

46. Колісник-Гуменюк Ю. І. Роль гуманітарної підготовки у становленні професійних якостей майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел. *Вплив суспільно-гуманітарних дисциплін на формування професійних якостей майбутніх фахівців* : наук.-практ. семінар практич. психол. і соціал. пед. ПТНЗ Львів. обл. (м. Львів, 14 трав. 2015 р.). Львів, 2014. С. 36–38.

47. Колісник-Гуменюк Ю. І. Моральність як основний фактор формування особистості фахівця. *Григорій Васянович – син співучого Полісся* : до 70-річчя від дня народ. : зб. наук. пр. Львів, 2015. С. 354–360.

48. Колісник-Гуменюк Ю. І. (2015). Теорія психічної контрольності Я. І. Цурковського. *Теорія психічної контрольності та сучасні психолого-педагогічні проблеми* : матеріал. наук. читань, присвячених 110-річчю від дня народ. Ярослава Івановича Цурковського (Львів, 24 берез. 2015 р.) / Львів. держ. університет фіз. культури. Львів, 2015. С. 46–48.

49. Колісник-Гуменюк Ю. І., Гуменюк В. В. Професійно-етична культура фахівця медичного профілю: взаємозалежність між професійною культурою та етикою. *Освітній простір України*. 2015. Вип. 5. С. 62–70.

50. Колісник-Гуменюк Ю. І. Роль правової підготовки у формуванні професійної культури майбутніх фахівців ПТНЗ. *Молодь і ринок*. 2016. № 8 (139). С. 27–30.

51. Колісник-Гуменюк Ю. І. Застосування сучасних інтерактивних технологій в процесі правової підготовки учнів ПТНЗ. *Молодь і ринок*. 2016. № 9 (140). С. 58–61.

52. Колісник-Гуменюк Ю. І. Професійна підготовка майбутніх фахівців художнього профілю як педагогічна проблема. *Вікова спадщина українського народу: регіональний аспект* : зб. наук. пр. Львів, 2017. С. 107–118.

53. Колісник-Гуменюк Ю. І. Позаурочна діяльність: аналіз стану та шляхи оптимізації. *Виховання громадянина-патріота України засобами сучасної багатовекторної позашкільної освіти: актуальність, проблеми, перспективи* : зб. матеріал. конф. з актуальних питань позашкільної освіти (Львів, 10 берез. 2017 р.) / Львів. держ. палац естет. вих. уч. молоді. Львів, 2017. С. 46–49.

54. Колісник-Гуменюк Ю. І., Гуменюк В. В. Сучасна світова практика організації вищої освіти. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : зб. наук. пр. Львів, 2017. Вип. 5. С. 344–348.

55. Kolisnyk-Humenyuk Yu., Humenyuk V. Ukraine's perspectives in the world market of higher education. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи* : зб. наук. пр. Львів – Кельце, 2017. Вип. 1. С. 174–180.

56. Колісник-Гуменюк Ю. І. Аналіз сучасного рівня підготовленості викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО. *Сучасні тенденції розвитку*

освіти й науки: проблеми та перспективи : зб. наук. пр. Київ–Львів–Бережани–Гомель, 2018. Вип. 3. С. 68–82.

57. Колісник-Гуменюк Ю. І. Проблеми естетичного виховання у професійній підготовці майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи* : зб. наук. пр. Львів – Гомель, 2018. Вип. 2. С. 25–32.

58. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування культуротворчої компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін. *Сучасні виклики професійної освіти: теорія і практика* : зб. наук. пр. з нагоди 25-річчя створення Львів. навч.-наук. центру проф. освіти. Львів, 2019. Т. 1. С. 57–63.

59. Колісник-Гуменюк Ю. І. Культурологічний підхід, як важливе методологічне підґрунтя сучасної освітньої парадигми. *Сучасні виклики професійної освіти: теорія і практика* : зб. наук. пр. з нагоди 25-річчя створення Львів. навч.-наук. центру проф. освіти. Львів, 2019. Т. 2. С. 14–22.

60. Колісник-Гуменюк Ю. І. Мистецтво як невід’ємна частина духовної культури людства. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи* : зб. наук. пр. Київ–Львів–Бережани–Гомель, 2019. Вип. 4. Т. 1. С. 63–68.

61. Колісник-Гуменюк Ю. І. Креативно-інноваційні підходи в мистецтві. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи* : зб. наук. пр. Київ–Львів–Бережани–Гомель, 2019. Вип. 4. Т. 2. С. 86–91.

62. Колісник-Гуменюк Ю. І. Сутність та структура професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи* : зб. наук. пр. Київ–Львів–Бережани–Гомель, 2019. Вип. 5. С. 42–50.

63. Колісник-Гуменюк Ю. І. Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців художнього профілю. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи* : зб. наук. пр. Київ–Львів–Бережани–Гомель, 2020. Вип. 6. С. 47–50.

64. Колісник-Гуменюк Ю. І. Петро Старух – художник, скульптор, музикант, письменник. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи* : зб. наук. пр. Київ–Львів–Бережани–Гомель, 2020. Вип. 6. С. 203–206.

65. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування поняття «професійна мораль» у філософських поглядах Г. П. Васяновича. *Філософсько-педагогічний і духовно-поетичний досвід професора Григорія Васяновича : до 75-річчя від дня народ.* : зб. наук. пр. Львів, 2020. С. 210–214.

66. Колісник-Гуменюк Ю. І. Інноваційні та інтерактивні технології навчання : наук.-метод. розробка. Львів, 2018. 24 с.

67. Колісник-Гуменюк Ю. І. Модернізація освіти в сучасних умовах : наук.-метод. розробка. Львів, 2018. 34 с.

68. Колісник-Гуменюк Ю. І. Теоретико-методологічні засади модернізації професійно-педагогічної освіти : наук.-метод. розробка. Львів, 2018. 38 с.

69. Колісник-Гуменюк Ю. І. Методологічні основи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін : навч. посіб. Львів, 2020. 113 с.

70. Колісник-Гуменюк Ю. І. Психолого-педагогічні засади підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти : навч. посіб. Львів, 2020. 122 с.

АНОТАЦІЇ

Колісник-Гуменюк Ю. І. Теоретичні та методичні засади професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2021.

Дисертацію присвячено проблемі професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти. Охарактеризовано теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО художнього та педагогічного профілю.

Визначено принципи формування професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін. Розроблено систему і побудовано модель професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін. Визначено педагогічні умови професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти. Підготовлено концепцію професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО. Розроблено багатоетапну методику формування професійно-педагогічної компетентності й організаційно-методичне забезпечення цього процесу. Експериментально доведено ефективність розробленої системи професійної підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін в освітньому процесі ЗВО.

Ключові слова: освіта, професійно-педагогічна підготовка, викладачі, професійно-художні дисципліни, заклади вищої освіти, професійно-педагогічна компетентність, освітній процес, інновації, інтерактивні технології.

Колісник-Гуменюк Ю. И. Теоретические и методические основы профессионально-педагогической подготовки преподавателей профессионально-художественных дисциплин в высших учебных заведениях. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования – Национальная академия Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого. Хмельницкий, 2021.

Диссертация посвящена проблеме профессионально-педагогической подготовки преподавателей профессионально-художественных дисциплин в учреждениях высшего образования. Охарактеризованы теоретические и методические основы профессиональной подготовки будущих преподавателей

профессионально-художественных дисциплин в вузах художественного и педагогического профиля.

Определены принципы формирования профессионально-педагогической компетентности преподавателей профессионально-художественных дисциплин. Разработана система и построена модель профессионально-педагогической подготовки преподавателей профессионально-художественных дисциплин. Определены педагогические условия профессионально-педагогической подготовки будущих преподавателей профессионально-художественных дисциплин в высших учебных заведениях. Подготовлена концепция профессионально-педагогической подготовки будущих преподавателей профессионально-художественных дисциплин. Разработана многоэтапная методика формирования профессионально-педагогической компетентности и организационно-методическое обеспечение этого процесса. Экспериментально доказана эффективность разработанной системы профессиональной подготовки будущих преподавателей профессионально-художественных дисциплин в образовательном процессе вуза.

Ключевые слова: образование, профессионально-педагогическая подготовка, преподаватели, профессионально-художественные дисциплины, высшие учебные заведения, профессионально-педагогическая компетентность, образовательный процесс, инновации, интерактивные технологии.

Kolisnyk-Humeniuk Y. I. Theoretical and methodical bases of professional and pedagogical training of teachers of professional and artistic disciplines at higher education institutions. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis for obtaining the scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Khmelnytskyi, 2021.

The thesis is devoted to the problem of professional and pedagogical training of teachers of professional and artistic disciplines at higher education institutions. The theoretical and methodical bases of professional training of future teachers of professional and artistic disciplines at higher education institutions of the artistic and pedagogical profile are characterized.

The system of professional and pedagogical training of future teachers of professional and artistic disciplines at higher education institutions has been developed. The principles of formation of professional and pedagogical competence of teachers of professional and artistic disciplines (cultural creativity, artistry, creativity, aestheticization of professional and artistic training, spiritual and aesthetic self-development, psychological comfort, informatization of teacher training) have been determined. The structural and functional model of professional and pedagogical training of future teachers of professional and artistic disciplines, which consists of methodologically-targeting, organizational-procedural, and diagnostic-corrective blocks, has been constructed. The pedagogical conditions of professional and pedagogical training of future teachers of professional and artistic disciplines

(taking into account the peculiarities of creative activity and students' individual professional experience; development of pedagogical values and positive motivation future teachers of professional and artistic disciplines; focus on students' self-development, self-improvement and self-realization in the educational process; wide application of innovative educational technologies while training future teachers; monitoring of the quality of students' professional and pedagogical training at higher education institutions). The concept of professional and pedagogical training of future teachers of professional and artistic disciplines has been prepared.

The stated conceptual provisions have become the basis for formulating the research hypothesis: increasing the efficiency of professional and pedagogical training and increasing the level of professional and pedagogical competence of future teachers of professional and artistic disciplines at higher schools is possible on the basis of developed theoretical principles and methodical aspects of the system of their professional education, namely: methodological bases of modernization of professional and pedagogical training, models of professional and pedagogical competence formation, pedagogical conditions of professional training improvement, the concept of professional and pedagogical competence formation, methodical features of training of teachers of professional and artistic disciplines.

The verification of the concept and effectiveness of the pedagogical system of professional training of future teachers of professional and artistic disciplines was carried out during the formative stage of the pedagogical experiment. Analysis of the effectiveness of the developed methodical support, aimed at improving the acquisition of knowledge in the process of interactive technologies application while training specialists in the field of art, showed the improvement of the quality of teaching and education; formation of cognitive activity; increasing the level of graduates' professional and pedagogical competence; transformation of students into active subjects of cognition, which is the main goal of personality-oriented education. Thus, the research hypothesis has been confirmed; the implementation of our experimental program, which was aimed at resolving the identified contradictions and solving the task – theoretical justification, determination of methodological principles and experimental verification of the system of training future teachers of professional and artistic disciplines at higher schools, has been successfully completed.

The effectiveness of the developed pedagogical system of professional training of future teachers of professional and artistic disciplines in the educational process of institutions of higher education has been experimentally proved.

Keywords: education, professional and pedagogical training, teachers, professional and artistic disciplines, higher education institutions, professional and pedagogical competence, educational process, innovations, interactive technologies.